

LUMINA 2006

Revistă socială, culturală și științifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894.

Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria

Redactor:
Elena Munteanu Csobai

Corectură:
Elena Rodica Colta

Coperta:
Lonovics László

Traducere:
Anca Liana Crișan

Foto:
Latorczai János
Emilia Martin

Editor responsabil:
Maria Berényi

Publicație subvenționată de
Fundația Publică „Pentru Minoritățile Naționale și Etnice din Ungaria”,
Departamentul pentru Relațiile cu Românii de Pretutindeni, București,
Autogovernarea Minoritară Română – sectorul II, Budapesta

ISSN 1215-6779

Maria Berényi

Gheorghe Ioanovici, secretar de stat și colaborator al lui Andrei Șaguna

Gheorghe Ioanovici

În istoria românilor din Transilvania și Ungaria, *macedoromânii* au adus însemnate contribuții în diferite domenii de activitate, fie individual, ca personalități marcante, fie ca și colectivități – companii comerciale, asociații culturale sau de altă natură. Din mediul macedoromânilor bănățeni s-au ridicat o seamă de personalități, ca Alexandru Mocioni, Constantin Gh. Roja, Gheorghe Ioanovici, Cristofor Nacoș.a.

Între colaboratorii marelui mitropolit Andrei Șaguna, la toate acțiunile de dezrobire bisericască întreprinse de mitropolit, un loc de frunte l-a ocupat bănățeanul Gheorghe Ioanovici, fiul lui Pavel Kaliva și al Anei Ianovici (Dechira), născut în Timișoara la 24 noiembrie 1821. Macedoromân de origine și negustor de meserie, tatăl său s-a stabilit aici la sfârșitul secolului al XVIII-lea, schimbându-și numele – conform obiceiului – în Ioanovici, după numele tatălui său, Ioan Kaliva. Devenit negustor renumit în Timișoara, pe la începutul secolului al XIX-lea, familia a cumpărat moșiile nobiliare din Duleu și Valea Mare (azi jud. Caraș-Severin), care le-a dat dreptul să folosească titlul „de Duleu și Valea Mare”.¹

Gheorghe Ioanovici a deținut un rol important în viața politică și culturală a Banatului. Tânărul Gheorghe și-a făcut studiile liceale în orașul natal, urmînd filozofia și dreptul la Seghedin, Pojon și Pesta. Terminînd studiile juridice în 1842, la 21 de ani ajunge avocat. A intrat în viața publică și încă foarte tînăr și-a cîștigat atîta popularitate, încît a fost ales deputat la Timișoara în dieta din 1847-48 din Pojon (Bratislava). În anii revoluției de la 1848-49, a ajuns vicecomite – subprefect – al județului Caraș, devenind un fruntaș al românilor bănățeni. Ca atîția bănățeni, în frunte cu Eftimie Murgu, el a fost aderentul ungarilor contra Austriei în revoluția din 1848. Încă de atunci, și-a făcut din împăcarea românilor cu ungurii un ideal, pe care l-a urmărit toată viața.²

După dezastrul de la Șiria s-a refugiat și el în Turcia, de unde s-a reîntors după un an de pribegie. În anul 1850, fiind amestecat în cunoscutul proces de la Arad, a fost condamnat la 12 ani temniță. Între 1854–1857 a fost întemnițat la Pesta, Viena și Olmütz pînă ce amnestia generală din 1857 i-a redat libertatea.³

Gheorghe Ioanovici s-a căsătorit cu fiica macedoromânului **Stephanus Mano din Pesta**, devenind prin această căsătorie cumnat cu senatorul imperial **Nicolae Dumba** din Viena, macedoromân și acesta.⁴ (Dumba a fost mare industriaș și politician în Viena. A fost un mecenat al vieții artistice din capitala imperiului și cel mai generos sprijinitor al multor întreprinderi culturale și sociale românești de aici.)

Prin anii 1860, Ioanovici a activat pe teren ziaristic. Articolele sale prin care cerea restabilirea constituției din 1848 au apărut în ziarele „*Magyarország*” și „*Ország*”. După instalarea regimului constituțional, cu prilejul deschiderii celui dintîi parlament maghiar, circumscripția Lugojului, unde Ioanovici a fost mare proprietar, l-a ales deputat. Între 1865 și 1881 a fost deputat al circumscripției Bocșa în parlamentul de la Pesta. Pînă la 1867 a funcționat ca notar al parlamentului, apoi din 1867 a fost membru al „comisiei de împăcare” (*kiegyezés*).⁵

Ministrul de culte, baronul **Eötvös József** l-a numit secretar de stat și această slujbă a îndeplinit-o de la 1866 pînă în 1871. Originea macedoromână, cultura vastă, precum și popula-

ritatea dobândită încă de tânăr, l-au determinat pe Șaguna să-și facă din Ioanovici un colaborator de nădejde. Se pare de altfel că însuși Șaguna este cel care l-a recomandat pe Ioanovici prietenului său, ministrul cultelor Eötvös, să-l însărcineze și cu conducerea secțiunilor ortodoxe româno-sârbe din Imperiul Austro-Ungar. (Prietenia cu Eötvös datează încă din copilărie. Șaguna s-a născut la Miskolc, comitatul Borsod, unde bunicul lui Eötvös și-a avut moșia. Apoi aceasta prietenie s-a întărit în timpul celor trei ani cât cei doi studiază împreună dreptul la universitatea din Pesta, ceea ce l-a ajutat, mai târziu, mult pe Șaguna în realizarea planurilor sale.)⁶

Sarcina în minister a lui Ioanovici a fost rezolvarea problemelor privind Biserica româno-sârbă. Împreună cu **Ioan Cav. de Pușcariu**, referentul său, găsește prilejul să aducă însemnate servicii Bisericii Ortodoxe din Ardeal în vremurile cele mai grele ale luptei acesteia pentru autonomie și organizare. Cât timp a fost secretar de stat el a luat parte, ca deputat, la congresul constituant al Bisericii Ortodoxe Române, și a conlucrat la compunerea *Statutului Organic* din 1868 al acestei biserici, pentru ca, în 1869, să exopereze în minister sancțiunea lui.

Împrejurările favorabile cauzei românești, inaugurate începând cu anul 1860, au deschis o nouă fază în demersurile pentru înființarea Mitropoliei Ortodoxe Române. În 1864 împăratul Francisc a aprobat înființarea Mitropoliei din Transilvania. La 25 ianuarie 1865, o mare deputăție română, în frunte cu **Andrei Șaguna**, a prezentat la Viena împăratului și miniștrilor mulțumirile credincioșilor români ortodocși pentru restaurarea mitropoliei. Împăratul a încredințat separația fondurilor și a bunurilor ortodoxe, încă din 24 decembrie 1864, unui congres româno-sârb, căruia i s-a precizat normele și procedura de activitate, urmînd să se lucreze pe două secțiuni, sârbă și română.

Odată cu dualismul, noua stare a Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal a trebuit să fie recunoscută de guvernul maghiar. Ministrul Eötvös József a alcătuit în acest scop un proiect de lege, la care a lucrat foarte mult și secretarul de stat Gh. Ioanovici. La 24 aprilie 1868 dieta a dezbătut proiectul de lege privind „Reglementarea referințelor bisericii orientale din Ungaria” susținut, printre alții, de deputații români **Vincentiu Babeș**, **Gheorghe Ioanovici**, **Ioan Pușcariu**, **Alexandru Mocioni**, **Aurel Maniu**, **Sigismund Borlea**, **Aloisiu Vlad**, **Sigismund Pop**, în parlament, și de **Andrei Șaguna** în casa magnaților. Prin legea din 24 iunie 1868, inti-

tulată „În cauza celor de confesiune greco-orientală”, au fost recunoscute drepturile egale ale românilor cu ale sârbilor iar prevederile legii din 1792 s-au extins și asupra mitropoliei române. S-a recunoscut autonomia acesteia, acordîndu-se congresului bisericesc dreptul de a-i reglementa, în limitele legii, cauzele bisericești și școlare. Legea a acordat credincioșilor dreptul de a-și alege adunări bisericești, a stabilit componența congresului din arhieriei, 30 deputați ai clerului, 60 ai mirenilor. Congresele au dobîndit competența să decidă organizarea adunărilor bisericești, diferite probleme.⁷

Pe baza acestei legi s-a făcut convocarea primului congres național-bisericesc al Mitropoliei Ortodoxe Române ardeleni reînviată. Acest prim congres și-a deschis lucrările în 16/28 septembrie 1868 la Sibiu, sub președinția lui Șaguna, care avea să întocmească un regulament după care să se conducă Biserica Ortodoxă Română din Transilvania (*Statutul Organic*). Reprezentantul de față al guvernului a fost Gheorghe Ioanovici, dar el a participat și în calitate de deputat congresual mirean din partea cercului Oraviței, dieceza Caransebeșului. Congresul a ținut 12 ședințe. Înainte de prima ședință, Gheorghe Ioanovici a luat cuvîntul și, arătînd însemnătatea congresului, a propus alegerea unei deputății pentru primirea mitropolitului. Mitropolitul a prezentat congresului proiectul de *Statut Organic* – dat și sinodului din 1864 spunînd că el „primește bucuros modificățiunile ce se vor afla necesare, nefiind preocupat de nici o idee de predilecțiune pentru operatul său și-l predă acest operat ca un aluat pregătit din care stă în voia și chemarea congresului de a compune pîinea ce să fie hrană pentru toți.”⁸

Astfel în ședința a treia a congresului a fost aleasă o comisie de 27 de membri (cîte 9 din fiecare eparhie: 3 clerici și 6 mireni), căreia i s-a trasat sarcina de a lucra la definitivarea Statutului Organic, președinte al comisiei fiind ales Gheorghe Ioanovici. Împărțindu-se aceasta în trei subcomisii și repartizîndu-și materialul de lucru, membrii aleși s-au retras fiecare în localitățile lor, ca să-și înceapă lucrările. Gheorghe Ioanovici a făcut parte din subcomisiunea I.⁹ E foarte posibil ca acum să se fi retras și el la castelul său din Duleu, unde a lucrat la definitivarea Statutului. Tradiția păstrează informația că însuși Șaguna ar fi venit aici și ar fi lucrat împreună cu Ioanovici și cu preotul Nestor Damșa. Din lipsă de documente scrise, localizarea redactării Statutului Organic este mai dificilă, însă rezultatul lucrărilor comisiei de 27 poate fi vă-

Mitropolitul Andreiu baron de Şaguna

zut din simpla consultare a proiectului original al lui Șaguna și textul elaborat de comisia amintită, care începând din ședința a VIII-a congresului s-a citit punct cu punct. Modificările au fost de așa natură încât la un moment dat Șaguna, profund amărât, a refuzat chiar să primească hotărârile comisiei în privința consistoriului. (Șaguna plănuise un „sinedrion al presbiterilor”, ca organ consultativ al episcopului, constituit liber numai de episcop. Comisia de 27 a modificat respectivul punct spunând că acesta trebuie să fie un organ juridic al eparhiei și al episcopului, ales de sinodul eparhial, în el fiind nu numai clerici ci și mireni (3 clerici și 5 mireni). Refuzul său a produs o mare nemulțumire, încât Șaguna amenințat cu destrămarea congresului, și-a cerut iertare în următoarea ședință și a acceptat propunerile.¹⁰

Forma *Statutului Organic* aprobată de congres, fundamental diferită de cea a proiectului original, a fost, după părerea lui **Ioan Lupăș**, „un compromis între vechiul sistem ierarhic și între cel modern constituțional”.¹¹

Lucrările congresului s-au încheiat cu o cuvântare ținută tot de Gheorghe Ioanovici, care a arătat, indirect, că de fapt dobândirea autonomiei bisericești este un pas înainte spre dobândirea libertății naționale și culturale: „(...) Eu cu această ocazie nu pot să nu-mi exprim bucuria asupra aceluia moment epocal în istoria Bisericii noastre, că noi românii greco-orientali, adunându-ne din toate părțile Ungariei și Transilvaniei ne-am văzut cu frățietate uniți pe terenul autonomiei bisericești... și pe acest teren am zidit templul libertății confesionale și naționale (...)”.¹² S-a adresat apoi lui Șaguna mulțumindu-i de osteneală și încredințându-l și pe mai departe de ajutorul său.

Congresul a aprobat textul revizuit al lui Șaguna, care a devenit cunoscut ca *Statutul Organic*, la 19 octombrie 1868, și l-a înaintat împăratului spre sancționare. Un comitet al Ministerului Cultelor ungar, sub președinția lui Eötvös József, l-a examinat și l-a aprobat, cu schimbări minore. Cea mai importantă dintre acestea specifică dreptul împăratului la „inspecție supremă” asupra chestiunilor bisericești și stipula că paragrafele privind conducerea școlilor și folosirea limbii române ca limbă oficială a Bisericii vor trebui să se conformeze legislației care se ocupa în mod specific de aceste chestiuni. În comitet s-a pus problema dacă aceste schimbări și altele nu necesită o nouă supunere a întregului document unui congres național bisericesc special, pentru aprobare, înaintea sancționării lui de către împărat. Cei

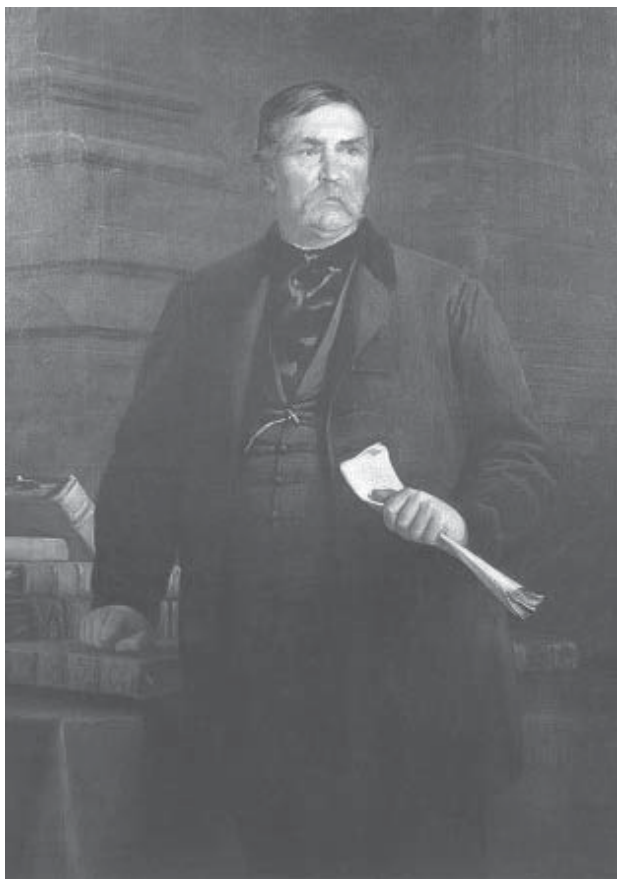
doi membri români ai comitetului – Ioan Cavaler de Pușcariu și Gheorghe Ioanovici, amândoi consilieri apropiați ai lui Șaguna – au pledat împotriva altor amânări. Ca și Șaguna, ei erau îngrijorați de ostilitatea arătată de mulți politicieni maghiari în parlament față de naționalitățile nemaghiare și doreau să evite „complicațiile”. Ei au acceptat modificările propuse de minister doar cu condiția aprobării lor de către următorul congres bisericesc regulat. La 28 mai 1869 *Statutul Organic* a primit sancționarea împăratului.¹³

Importanța *Statutului Organic* și meritul celor care au contribuit intens la alcătuirea lui a constat în faptul că o bună parte din principiile lui au stat la baza noului Statut al Bisericii Ortodoxe Române din anul 1948. Pe baza lui a început din 1870 organizarea parohiilor și protoprezbiteratelor, s-au făcut alegeri pentru sinoadele episcopale, s-au desfășurat lucrările sinoadelor, s-au ales membrii consistoriilor și s-a desfășurat congresul din 1870. Potrivit principiului autonomiei, pe baza acestui *Statut Organic*, biserica ortodoxă a dobândit dreptul de a reglementa, administra și conduce afacerile sale bisericești, școlare, fundamentale la toate nivelurile sale constitutive.¹⁴

Partenie Cosma, scriind, în „*Enciclopedia*” lui Diaconovich, istoricul *Statutului Organic*, ne da amănunte interesante. „Se susține încă și astăzi că *Statutul Organic* ar fi opera lui Șaguna și expresiunea vederilor lui. Această părere este însă neîntemeiată. Ce e drept, recâștigarea mitropoliei și autonomia bisericii gr.or.rom. din statul Ungar în prima linie este meritul lui Șaguna, care cu agerimea minții sale și cu autoritatea sa impunătoare în sus și în jos, a știut exploata situațiunea favorabilă, de a continua lupta pentru emanciparea de ierarhia sîrbească, inițiată la începutul secolului trecut de exilatul **Moise Nicoară** [subl.n.]. *Statutul organic* însă, nici în forma, nici în părțile lui cele mai esențiale, nu este operatul lui Șaguna, ci este al congresului din 1868, care număra între membrii săi pe cei mai distinși bărbați ai bisericii, între cari: I. Alduleanu, V. Babeș, Alex. Mocsonyi, Ioan cav. de Pușcariu și secretarul de stat George Ioanovici.”¹⁵

După moartea lui Eötvös (1871) românii din Ministerul Cultelor din Budapesta au fost suspectați pentru activitatea lor națională și au fost înlăturați de Trefort, ministrul următor. Acești români erau trei la număr, Gh. Ioanovici secretar de stat, Ioan Cav. de Pușcariu și Roșescu referenți.

Ioanovici ca învățat și scriitor și-a câștigat, pe

Székely Bertalan: Deák Ferenc

terenul filologiei maghiare, merite care i-au deschis drumul spre Academia Maghiară, unde din 1867 a fost membru corespondent, iar din 1883 membru ordinar. În perioada 1882-1895 a fost membru și președintele comisiei filologice a Academiei, precum și membru al comisiei numite pentru prelucrarea dicționarului tehnic-juridic. A participat la lupta pentru reînnoirea limbii maghiare. Studiile și articolele sale filologice au apărut în „Pesti Napló”, „Nyelvtudományi Közlöny”, „Magyar Nyelvőr”. Dintre lucrările sale, cele mai importante sînt: *Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez* (Pest, 1870); *Az ik-es igékről* (Bp., 1877); *Értsük meg egymást az orthologia és neologia ügyében* (Bp., 1882); *Szórendi tanulmányok* (Bp., 1887).¹⁶

Unul dintre biografii săi, Dimitrie Braharu, scria: „Pentru Ungaria, la a cărei cultură se adăpase, el a fost filologul reputat, pentru cari merite a fost ales membru al Academiei maghiare, și președintele secțiunii filologice (1882–1895).

(...) Ioanovici a fost un savant cercetător al filologiei maghiare, pe terenul căreia a ajuns la onoruri de mulți Unguri invidiate. Pe semne că o soartă vitregă a făcut ca nestăpînita pasiune științifică a acestui om să se îndrepte spre singura cultură care i-a fost dat să o cunoască,

răpindu-ni-l științei românești. Poate că la educația în acest sens să fi contribuit esențial și aceea nemeșie ungurească pe care bogatul negustor timișorean, tatăl său, a cîștigat-o la 1801.”¹⁷

În timpul emigrării sale din 1849, Gheorghe Ioanovici a stabilit unele legături francmasonice, încît în anul 1867 a intrat în francmasoneria de la Budapesta, pe care a condus-o din 1897 pînă la moartea sa, survenită în 1909. Francmasonii sînt însă de mai multe rituri, din cari două sînt mai însemnate: ritul scoțian și cel iohanit. El a intrat în francmasoneria de rit scoțian, avînd ca mare maestru pe **Türr István**. În 1871, Ioanovici a întemeiat loja germană „Humbold” tot de rit scoțian, devenind mare maestru al acestei loji. În ultimii ani ai vieții a ajuns conducătorul francmasoneriei din Ungaria, fiind marele maestru al lojii simbolice din Budapesta.

În 1871 a devenit membru fondator al *Societății „Kisfaludy”*. A fost președintele *Universității libere*, întemeiată la 1894.¹⁸

Gheorghe Ioanovici a fost prieten bun și cu **Emanuil Gojdu**. Acesta l-a numit executorul său testamentar, alături de George Grabovsky și Mihail Széher.

Ioanovici, asemenea mai multor mecenați, a ajutat studenții români, a dat sume considerabile *Societății „Petru Maior”* din Budapesta, a participat și subvenționat multe manifestări românești din capitală.

După ce naționalismul maghiar a prins contururi mai puternice, Ioanovici a activat tot mai puțin pe teren politic. După moartea lui **Deák Ferenc** – cu care a avut legături de prietenie – întîmplată în 1876, Ioanovici s-a îndepărtat și mai mult de viața politică, iar din 1881 a dus o viață mai retrasă, la moșia sa din Duleu ori la Budapesta.

El s-a dedicat sprijinirii satelor, bisericilor și școlilor de pe domeniul Duleu și Valea Mare, care-i rămăseseră moștenire. Acțiunile umanitare i-au fixat personalitatea atît în protocoalele sinoadelor și comitetelor parohiale, cît și în conștiința locuitorilor, care-l prezintă ca pe un vrednic român, bun la suflet, apropiat și susținător al celor nevoiași, fapt pentru care și-a primit din partea lor titlul de „tata mare” iar soția sa Sofia, atributul de „maica”. În protocolul ședinței extraordinare a comitetului parohial Duleu din 16 septembrie 1890, al cărui președinte a fost el însuși, se preciza: „Pentru multe binefaceri ce au arătat Il(ustritatea) Sa președintele Dl. Georgiu Ioanovicu către biserică, școală și întreaga comună bisericească, comitetul, în numele comunei bisericești, expri-

mă cea mai profundă mulțumire și recunoștință și roagă pe Atotputernicul să-l trăiască întru mulți și fericiți ani”¹⁹

Dintre faptele sale de binefacere amintim: contribuția sa de cult cât a trei familii din sat, înființarea fondului școlar și bisericesc, sprijinirea bunului mers al școlii și dăruirea pe seama învățătorilor a câte 80 de coroane anual, donarea a 2000 coroane și lemnul necesar pentru construirea unei noi biserici în Duleu (1908), inclusiv carele cu boi pentru aducerea lemnului din pădure. Încetarea sa din viață, a adus multă tristețe în sufletul locuitorilor satelor, care au mai beneficiat de un ajutor lăsat prin testament.²⁰

La 10 ianuarie 1909, Gheorghe Ioanovici s-a stins din viață la Budapesta. Magistratul capitalei a oferit pentru el un loc de onoare în cimitirul Kerepesi, unde a fost înmormântat asemenea multor români de aici. Despre înmormântarea sa, presa română din capitala Ungariei a relatat: „Înmormântarea s-a făcut cu mare pompă și pe lângă asistența unui public numeros și distins al capitalei (...). Între publicul asistent am observat și pe miniștrii Wekerle și Apponyi. Dintre membrii coloniei române din capitală asemenea s-au prezentat foarte mulți. Catafalcul ridicat în incinta Academiei a fost împodobit de numeroase cununi, între cari și două românești și anume din partea parohiei greco-

orientale și din partea fundațiunei „Gozsdu”. Prohodul a fost săvârșit de protopopul onorar Ghenadie Bogoievici, preotul militar Ioan Papp și preotul bisericii grecești Georgiades Murnu. Răspunsurile funebrele le-a executat corul bisericii gr.-ort. rom. din Budapesta.”²¹

În necrologul apărut în *Telegraful Român* se trage concluzia astfel, în ce privește viața și activitatea lui Ioanovici: „La actul înmormântării a asistat un public foarte ales: miniștri, membri ai Academiei maghiare, scriitori, deputați, etc. I-a fost deci și înmormântarea așa cum i-a fost viața întregă: *legea* i-a fost numai românească.”²²

Foarte mulți l-au considerat un renegeat pentru faptul că a fost membru al Academiei maghiare și președinte al Comisiei filologice a acestei Academii – calitate în care a scris o serie de valoroase lucrări filologice de limbă maghiară. S-a confruntat cu aceste atacuri pe tot parcursul vieții sale. Au fost și dintre aceia care i-au venit în ajutor. „Inima lui e nestrucată română – scria ziarul *Albina*, nr. 23/1867 – plină de iubire și bunăvoință către sîngele său... Dacă el trece, și poate trece cu toată buna cuviință, de român, aceasta avem să mulțumim numai inimii lui, care nu s-a putut renege.”

Îi revine posterității, istoriografiei române și maghiare de a-i aprecia activitatea politică, ecleziastică, științifică și umanitară.

NOTE

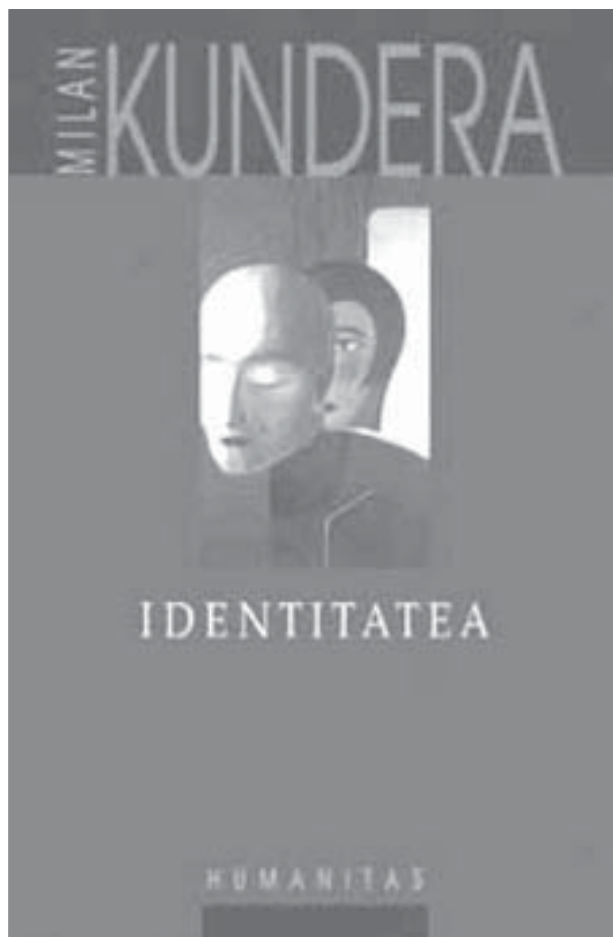
1. Ioan Sauca, *George Ioanovici în lumina arhivelor parohiale din Duleu și Valea Mare*, În: „Mitropolia Banatului”, 1979, nr. 1–3, p. 97.
2. D. Braharu, *Un colaborator al lui Șaguna: secretarul de stat Gheorghe Ioanovici de Dulău și Valea Mare*, Cluj, 1932, p. 3.
3. *Magyar Életrajzi Lexikon*, Budapest, 1967.
4. D. Braharu, *ibidem.*, p. 33.
5. *Magyar Életrajzi Lexikon*, Budapest, 1967.
6. Ioan Lupaș, *Șaguna și Eötvös*, Arad, 1923, p. 9.
7. Maria Berényi, *140 de ani de la reînființarea Mitropoliei Ardealului*, În: „Simpozion” Comunicările celui de al XIV-lea Simpozion al cercetătorilor români din Ungaria, Giula, 2005, p. 34–39.
8. *Protocolul Congresului național bisericesc*, Sibiu, 1868, p. 20–21.
9. *Telegraful Român*, 1868, nr. 76, p. 301.
10. Ioan Sauca, *ibidem.*, p. 100–101.
11. Ioan Lupaș, *Mitropolitul Șaguna ca restaurator și legislator al Bisericii Ortodoxe Române*, În: „Revista Teologică”, 1923, nr. 6–7, p. 192.
12. *Protocolul Congresului național bisericesc*, Sibiu, 1868, p. 108–109
13. Keith Hitchins, *Ortodoxie și naționalitate. Andrei Șaguna și românii din Transilvania 1846–1873*, București, 1995, p. 281.
14. Maria Berényi, *ibidem.*
15. Partenie Cosma, *Statutul Organic*, În: „Enciclopedia română”, t. III, Sibiu, 1904, p. 1011.
16. *Magyar Életrajzi Lexikon*, Budapest, 1967.
17. D. Braharu, *ibidem.*, p. 5.
18. *Magyar Életrajzi Lexikon*, Budapest, 1967.
19. Ioan Sauca, *ibidem.*, p. 98.
20. *Ibidem.*
21. *Lupta*, Budapesta, 1908, nr. 261.
22. *Telegraful Român*, 1909, nr. 2.

Tiberiu Herdean

Milan Kundera sau calvarul identității

În romanul lui Milan Kundera, scris în limba franceză și apărut în 1997 (în traducere românească în 2005, la Humanitas), *Identitatea*, un roman al iubirii și pe planuri secundare al unor teme – prietenie, neînțelegere, existență de periferie etc. – care servesc toate la circumscrierea și surprinderea identității și a iubirii, problema pe care atât autorul cât și naratorul și-o formulează explicit, este: granița dintre real și ireal. Dar putem merge mai departe și să înțelegem problema ca o întrebare: ce se poate surprinde în granița îngustă dintre trezie și vis, vis și trezie? Am putea risca să afirmăm că statutul acestui tărâm incert este unul privilegiat, de grație, pentru că este necontaminat de exterior sau de conștiință. Pentru cercetarea acestor zone ce aparțin subconștientului, Milan Kundera trebuia să ducă până la limită competența naratorului omniscient și să pătrundă nu doar în conștiința personajelor – aici Chantal și Jean-Marc –, dar și să le vadă visele. Sau să vorbească în numele lor.

Cu toată poetica radicală ce eliberează romanul de vechile convenții și cu construcția sa de mozaic, romanul în discuție pare, față de cele scrise mai înainte, destul de simplu și urmărind chiar o linearitate ce amintește de romanele tradiționale deoarece ni se povestește, foarte simplu spus, o etapă, adevărat nedefinită în timp, din iubirea cuplului Chantal – Jean-Marc. Cele cincizeci și una de capitole urmăresc această „evoluție”, însă specificul tehnic al romanului se definește în interiorul acestor capitole înseriate ca niște mozaicuri în care revin teme și motive, am spune obsesionale, plasate în contextul a noi și noi scene ; motive cum ar fi: *saliva, sunetele ciocanului, culoarea roșie*, la care se mai pot adăuga, desigur, și altele cu caracter mai general: promiscuitatea, indistinctul, oroarea de convențiile sociale etc. Structura romanului produce impresia de precipitație dar capitolele o anumită staticitate și circularitate care însă adâncesc și contribuiesc la dinamica textului. (Romanul începe cu o plimbare cam indiferentă dar lucidă a lui Chantal într-un orașel normand și accelerează cu o călătorie cu trenul ce trece prin tunel, culminând în coșmarul din final al cuplului.) Nu lipsit de ambiguități și incertitudini, romanul

este drumul curajos al cuplului spre unica iubire, spre numai iubire și spre scoaterea treptată a acesteia din toate constrângerile exterioare posibile. O opțiune extrem de periculoasă, pe care cuplul o plătește scump, necruțând lumea din împrejur și necruțându-se nici ei pe ei înșiși. Idealul radical susținut de amândoi este iubirea absolută într-o libertate absolută ; ideal la care în faza incipientă nu se putea ajunge decât eliminând prin „analize” tot ce este inutil și suspicios, drum la al cărui capăt amândoi puteau să rămână, însă, mai singuri decât erau înainte. Modalitățile examinării lumii și a celuilalt nu cunosc aici scrupule, am putea vorbi chiar de o anumită cruditate în felul cum personajele „dezbracă” de zgura convențiilor tot ce poate periclita aceste două categorii: libertatea și iubirea, categorii aici nu întotdeauna armonizabile. Încă în primul capitol se prevestesc extremele între care trăiește, sentimental și rațional, Chantal, care vroia în orașelul nor-

mand doar „să petreacă o noapte *singură, fără Jean-Marc*” (s. n.), dorință de libertate ce va culmina mai târziu în conflict, produs, fatal, de *neînțelegere* și nelămurită din cauza vizitei inoportune a fostei cumnate. Tot în acest capitol inițial îi dă fiori lui Chantal emisiunea la televizor intitulată *Dispărut fără urmă* despre care vorbesc cele două chelnerițe în restaurantul hotelului și care îi trezesc spaima posibilității de a-l pierde pe Jean-Marc. Ca să obțină libertatea absolută în care iubirea să fie posibilă, Chantal renunță aproape la toate valorile și categoriile consacrate ale societății: familie, copil, soț (Jean-Marc va renunța mai târziu la valoarea prieteniei). În elanul nonconformist, Chantal acceptă o singură categorie, în loc de soț pe cea de iubit. Radicalismul lui Chantal, iluminarea ei înspre lichidarea categoriilor uzate se datorează, totuși, unui accident tragic: moartea copilului ei din prima căsătorie și amintirile legate de vechea sa familie, cu rudele cu tot. În momentele sale de meditație asupra acestui eveniment tragic, Chantal își exprimă oroarea de felul nedemn în care societatea (în cazul ei reprezentat de primul soț) recomandă „vinderarea”, remedierea: „Trebuie să avem alt copil, repede. După aceea o să uiți”. Tot în acest context, vizitând mormântul copilului – scena este de o rară umanitate și magistral intuită de Kundera deoarece cu aceste ocazii lunare Chantal „îi vorbește” copilului, i se adresează direct – întâmpinăm interpretarea a două idei esențiale. Chantal îi mărturisește copilașului mort că „tocmai pentru că te-am iubit n-aș fi putut deveni aceea care sunt, dacă tu rămâneai aici”. Adică Chantal, fie că involuntar, „scapă” de obligația participării conformiste la o viață în colectiv printr-un eveniment tragic (trebuie să ne exprimăm aici, totuși, o poate justificabilă neîncredere psihologică, sau o întrebare: dacă o femeie trecută printr-o asemenea traumă greu de depășit, să dispună apoi, fie și „eliberată”, de atâta forță și radicalitate?) O singură dată Chantal e surprinsă totuși într-un ușor conformism – acceptă un serviciu la o firmă de publicitate nu din convingere sau vocație, ci pentru salariul mai mare de acolo –, însă aici conformismul ei poate fi „iertat” deoarece e supus principiului superior al libertății.

În voința ei de a se lepăda de convenționalismele societății contemporane, Chantal nu cruță nici instituția familiei. În fraza „bărbații nu vor mai întoarce capul după mine”, repetată și în față cu Jean-Marc, se presupune un suport erotic însă sensul ei este mai mult o critică la denaturarea bărbaților produsă în via-

ța de familie. Realul e schematic, socialul convenționalizat: „Chantal văzu aceeași *schemă* în diferite variante” (s. n.), sau: „Chantal își spuse: bărbații s-au „tăticizat”. Se pune deci sub lupă categoria de bărbat – bărbații parcă s-au infantilizat. Nu lipsa atenției lor asupra lui Chantal se regretă aici, ci transformarea lamentabilă a bărbaților în „tăticuți”. În capitolul în care cumnata lui Chantal le face o vizită cu copiii ce-i invadează spațiul intim, raportul negativ față de familie devine excesiv prin „întâmplarea” că scena coincide cu supărarea lui Chantal pentru scrisorile anonime pe care i le trimite Jean-Marc, producând astfel un climat „favorabil” *neînțelegerii*, primului blocaj în comunicarea dintre cei doi îndrăgostiți, după care Chantal pleacă la Londra.

Asemenea atitudini față de societatea contemporană rămân însă totuși pe planul secundar în roman și reprezintă câte un prilej de a se debarasa de tot ce nu poate sau mai bine spus nu trebuie să reprezinte adevărata *identitate* a personajelor. Pentru Jean-Marc *prietenia* devine o categorie perimată, depășită și gratuită care nu mai servește decât la a sprijini „buna funcționare a memoriei”. O „oglină” refuzată a trecutului, căci atât Chantal cât și Jean-Marc vor să trăiască, exclusiv, pezentul iubirii. Plecând de la spitalul unde prietenul din tinerețe, „F”, zăcea bolnav, Jean-Marc, deloc mișcat – cum ar scăpa de trecut și ar ajunge în prezent – „simți o dorință irezistibilă de a fi cu Chantal”. Se poate vorbi în egală măsură la cei doi îndrăgostiți de primatul absolut al prezentului, de înstrăinarea față de trecut (singur copilașul mort nu e uitat): Chantal nu-și mai recunoaște rudele, nici nu le mai suportă, iar Jean-Marc renunță definitiv și la ideea prieteniei. Se mai observă o aproape invizibilă diferență între atitudinea celor doi: refuzul societății de către Chantal e mai radical în planul practic, până când Jean-Marc e mai radical în cel teoretic încât uneori amândoi se miră de propriile lor opinii: „Nu era sigură de reacția lui, se temea să n-o creadă un monstru”. Faptul că Jean-Marc e dependent, economic vorbind, de Chantal – ce idee străină de spiritul romanului, și totuși formulată (!), femeia câștigând de cinci ori mai mult decât iubitul ei și în plus și apartamentul îi aparține – îl face mai liber în planul ideilor, Chantal însă se autostăpânește tocmai pentru a menține echilibrul. Radicalitatea teoretică a lui Jean-Marc sălășluiește pașnic în libertatea nemărginită din căminul lui Chantal.

Încercând să iasă amândoi din socialul convenționalizat și să rămână doar în măsura

în care e posibil în mod autentic (Chantal acceptă totuși un serviciu în care se simte obligată să-și mascheze lipsa de angajament), societatea și manifestările ei sunt puse mereu sub control, analizate la nesfârșit. Conștienți sau inconștienți, Chantal și Jean-Marc sunt convinși de posibilitatea iubirii numai în cazul în care *identitatea* – cealaltă temă centrală a romanului – poate fi definită, fiind înțeleasă ca o condiție esențială. Instrumentele cu care cele două personaje operează nu sunt desigur științifice căci asta ar însemna să aplice împotriva societății tocmai metode împrumutate din zona respinsă. Investigația se face cu metode personale, incerte, închise în individualitate, sau și mai incerte, închise în *eu*: Chantal și Jean-Marc visează, imaginează, „crede” (tot o sinonimă a virtualului), vor să surprindă identitatea în termenii ei cei mai siguri, iar la începutul acestei tentative nici nu-și dau seama de calvarul prin care vor trece și de finalul în care identitatea va deveni una eterică până la dispariție. Chipul identității dorite apare în aceste planuri incerte – vis, imaginație – și se confruntă cu cel moștenit din realitate, străin și nedorit. Realul produce mereu înșelăciuni: „Acum văzând-o din profil, Jean-Marc își dă seama că ceea ce crezuse că este cocul lui Chantal e de fapt o eșarfă legată în jurul capului”. Scena ne amintește de senzația ratată a naratorului lui Blecher din extraordinarele *Întîmplări în irealitatea imediată*: „Văzui deodată pe o etajeră un buchet mare de flori într-un vas. Asta mă salvă (...) Mă ridicai și mă repezii la etajeră. Aruncată pe o grămadă de cărți zăcea o eșarfă roșie”. Într-un caz nu coc, ci eșarfă, în celălalt caz nu flori, ci eșarfă. (O diferență esențială există între identitatea concepută de Kundera și cea de Blecher: la primul ea este anevoios de definit, la Blecher e certitudine, adevărat, dureroasă: identitatea există, dar reprezintă o insuficiență ontologică, fiind egală cu prizonieratul în sinele eului.)

În cazurile în care personajele romanului trăiesc sentimentul de pierdere a identității celui-lalt, sau al iluziei de pierdere, sau al desfigurării, sau doar al ideii de pierdere, apare frica, spaima, angoasa, exasperarea – în funcție de intensitatea senzației, iar când identitatea se recompune, apare liniștea: „Chantal se simte salvată : vocea lui Jean-Marc este vocea iubirii”. Uneori identitatea se pierde în real – „Să confunde aparența fizică a iubitei cu cea a unei străine: a mai trăit senzația asta, o, de câte ori!” –, alteori se câștigă în vis: „în vis, nu avea nici o îndoială cu privire la identitatea ei”. Alteori se întâmplă invers, visul sau imaginația produc

alterarea: „își imaginează trupul ei lovit, o vede întinsă pe nisip, plină de sânge”, sau: „Jean-Marc a avut un vis: se teme pentru Chantal... (...) Repetă de parcă ar vrea să-i redea aceluși chip schimbat vechea înfățișare, identitatea pierdută”. În asemenea cazuri, realul restabilește, și dacă provizoriu, identitatea: „sub impresia visului, Jean-Marc simți nevoia s-o vadă imediat”.

Pierderea repetată a identității, cel puțin în prima fază a romanului, se pune pe seama societății; se încearcă astfel o îndepărtare vizibilă de la socialul încărcat cu convenții ce desfigurează identitatea, iar prin diferite soiuri de investigații și interogații, sau verificări ale senzațiilor, socialul se subțiază și se ajunge, sau mai precis se râvnește statutul ideal : individualitatea absolută. Rămâne nespusă o întrebare : dacă identitatea individuală nu e marcată oare, totuși, de social; dacă vulnerabilitatea și relativitatea noțiunii nu se datorează tocmai elementelor exterioare; dacă identitatea poate fi formulată exclusiv din interior?

Identitatea, tema superioară a romanului, ca și cea a iubirii, e purtată prin contexte pe cât de „reale”, pe atât de ireale, iar instrumentele tentativelor de definire sunt motivele obsesive care vor să elucideze, prin contraste, sensul temelor. Și aici se cuvine să deschidem o mică paranteză. Kundera și-a formulat, de obicei în scris, concepțiile sale despre genul românesc, mai sintetic în *Arta romanului* (1990), iar ocazional în diferite interviuri sau în prefețele edițiilor traduse ale romanelor sale. Pe baza opiniilor expuse cu asemenea prilejuri, nu ni se pare absolut străină opinia ca romanul *Identitatea*, deși apărut mai târziu decât *Arta romanului* și conceput de romancier ca o trecere la o nouă etapă a scrisului său, să-l înțelegem ca un roman-teză, sigur nu mai mult decât am înțelege, de pildă, *Patul lui Procust* ca lansarea unei „noi structuri” de către Camil Petrescu în contextul romanului românesc interbelic. *Identitatea* ilustrează unele convingeri ale teoreticianului, cu mult anterioare apariției romanului, convingeri reformulate, nuanțate dar niciodată abandonate sau modificate esențial. Una dintre ideile verificabile în roman este tehnica condensării textului, eliberarea romanului de verbalism, justificată cu imperativul „limitei antropologice” reprezentată de „limita memoriei”. Altfel spus, un roman nu trebuie să depășească dimensiunile pe care memoria nu le mai poate reconstitui. O altă convingere, iarăși exemplificată de romanul în discuție, provine poate din trecutul de muzician al autorului și din asu-

marea concepției muzicale a lui Leos Janacek, apreciat de către Kundera, conform căreia „nu-mai acele note muzicale au dreptul să existe care comunică ceva esențial” (ideea ne trimite la concentrarea romanului la teme și motive). O a treia convingere, valabilă întregii creații kunderaniene ar fi: „Visul nu este decât modelul aceluși soi de imaginație pe care îl consider cea mai mare cucerire a artei moderne”. Este o distincție esențială deoarece opera lui Kundera a fost considerată nu de puțini interpreți ca artă onirică. Vedem însă că se optează nu pentru onirism, ci pentru imaginație, pentru „o tehnică a imaginației caracteristică visului”. Problema lui Kundera tocmai asta este: „cum poate fi construită în roman *imaginația necontrolabilă* ?” Tot în *Arta romanului* vorbește Kundera despre cele două planuri ale construcției, unul fiind al acțiunii, iar celălalt al dezvoltării temelor, *prin acțiune*. Tot aici se definește noțiunea temei, a motivului, și considerăm necesar de a-l cita pe autor: „Deosebim *motivul* de temă : motivul este acel element al temei sau al povestirii care revine de mai multe ori pe parcursul romanului, întotdeauna în alt și alt context”. Tema este, mai concis, „interogație existențială”, iar interogația: „analiza cuvintelor-teme”, astfel devin cuvintele „categorii ale existenței”. Am considerat utilă această incursiune în conceptele despre roman ale scriitorului deoarece, mai târziu, după apariția *Identității*, într-un interviu acordat lui Guy Scarpetta, Kundera nu mai ține să despartă atât de clar temele de motive. Hotarul dintre aceste două elemente de bază ale romanelor sale se pare că este tot atât de incert ca și hotarul dintre real și ireal. Astfel romancierul, împreună cu autorul interviului, stabilesc următoarele teme și motive, recunoscând superioritatea iubirii: *identitatea, culoarea roșie, sunetul ciocanului, saliva, prietenia, suferința, neînțelegerea, amăgirea, kitsch-ul, existența periferică*. Și numai statistic privind lucrurile, dar nu numai, am putea completa seria cu motivele (dacă nu cu temele): oroarea de supraveghere, promiscuitatea sau indistinctul, *capcana, roșeața* – asta din urmă nu se suprapune decât parțial cu culoarea roșie care poate fi înțeleasă ca o metaforă a erosului, iar roșeața ca sentimentul erotic *surprins*. Tot în acest interviu Kundera își mărturisește o veche problemă tehnică, valabilă și pentru *Identitatea*: „cum se poate realiza insesizabil trecerea din real în vis?”. Întrebarea romancierului reprezintă pentru cititorul nedumerit și ușor de a fi dezorientat un posibil răspuns, și anume că ne aflăm în dimensiunea realului și a irealului, în aceeași măsură,

încât e posibilă, cel puțin în proporții relative, înțelegerea romanului ca o ficțiune care ne lămurște, în viziunea autorului, asupra unor probleme sociale, umane reprezentative ale societății noastre contemporane, cu toate maladiile sale atât de sugestiv revelate de temele și motivele romanului.

După repetate lecturi ni se pare că nu riscăm să definim romanul ca unul ce își propune examinarea posibilității și șansele iubirii în timpul nostru în care identitatea însăși – o condiție esențială a iubirii – este încercată mereu până la extreme, până la limita anulării, până la pericolul pierderii ei. Traducând în termeni formali, am putea afirma că *tema* superioară – iubirea – cunoaște în acest roman calvarul trecerii ei prin *motivele* ce roiesc în jurul ei ca niște amenințări. Altfel spus, criza sentimentală, *reală*, a cuplului Chantal – Jean-Marc se înțelege ca o criză a noțiunii de iubire, *abstractă*. De ar fi să urmărim granița dintre real și vis – aici termenii includ însă și ceva din celălalt termen –, ar trebui să stabilim în primul rând dimensiunea realului, dar mai lesne de urmărit se vedește intensificarea impresiei de ireal și vis, deoarece până în capitolul al 15-lea putem vorbi de un fel de introducere (primul capitol, de pildă, ni se pare de o obiectivitate obișnuită : aici facem cunoștință cu personajele ce alcătuiesc cuplul, cunoaștem apoi, în cele ce urmează, puțin din viața lor, contextul cotidian, ceva din trecutul lor) dar și în această parte se pune sub semnul întrebării realitatea celor povestite: „A avut loc *aievea* această întâlnire...?”, se întrebă naratorul (s. n.). Formula cea mai frecventă în roman – Chantal „își imaginează” – ne trimite iarăși la o inflație a realului. În loc să acționeze, să gândească sau să-și amintească, personajele avansează în domeniul virtualului, completând la nesfârșit realul căruia i-au întors spatele, sărăcindu-l. Partea de „graniță” a romanului, dacă forțăm stabilirea ei, o surprindem începând de la capitolul al 15-lea până la cel al 36-lea, adică în partea de mijloc cu complicațiile provocate de scrisorile anonime primite de Chantal, iar domeniul visului și al coșmarului începe cu plecarea cuplului la Londra, cu coborârea trenului „în infern”. Evoluția schițată este desigur forțată, dar e vizibilă intenția cuplului de a uita de trecut (excepția o face amintirea vie a copilășului) și a se instala în prezent. Și chiar visul este nedorit, pentru că activează memoria cu timpurile sale amestecate – o altă formă de *promiscuitate*. Se formulează însă unanim opțiunea și grija pentru prezent: „Chantal ține enorm la prezentul ei”. Vi-

sul este oglinda realului în măsura în care amestecă timpurile, lipsindu-i igiena, precum îi lipsește realului. Jean-Marc merge și mai departe, și renunțând la ideea de prietenie, nu-i mai funcționează nici memoria. Chiar și imaginația, dominantă în roman, când este bizară parcă se datorează imaginilor aduse din trecut, insinuării timpului revolut în conștiința actuală. Cuplul încearcă să iasă din acest timp impur și să pătrundă în unul curat, necontaminat. Motivele „malefice” – deoarece recunoaștem și „benefice” sau privite cu loialitate (*roșeața*) – sunt, parțial, împrumuturi din trecut. Amintirea familiei ce o lega pe Chantal de primul soț echivalează cu promiscuitatea vieții în colectiv, cu sentimentul de capcană, cu starea de a fi mereu supravegheată în cele mai intime momente, cu convențiile ce o scandalizează etc.; toate acestea produc în conștiința eroinei oroarea de viața de familie și negarea ei și o împing, irevocabil, spre individualism. Este contestat deci tocmai cel mai important nucleu social: familia.

Dificultățile ce provin din opțiunea lui Chantal nu se împuținează nici după părăsirea soțului, nici după alegerea unui nou serviciu. Ea își caută o nouă identitate, esențializată, purificată de elemente considerate de ea străine, însă într-o societate care a rămas aceeași și pe care Chantal încearcă să o pună în paranteză, nebagând-o în seamă: „ea privește lumea din jur cu puțin interes”. Societatea pentru Chantal rămâne ceva de care trebuie scăpat, iar într-un moment revoltat ea nu vede altă metodă de apărare decât „focul crematoriului”, ca „singura soluție să nu ne lăsăm trupul la cheremul lor” (s. n.). Delimitarea de lume apare aici expresiv prin acest „lor”. „Identitatea” pe care o asigurase societatea cu instrumentele sale proprii trebuie redobândită sau reformulată în afara ei, iubirea nefiind posibilă sau autentică fără „renașterea” prin desocializare a iubiților. De fapt în acest moment începe calvarul deoarece în lipsă de context, sau în unul denunțat, termenii de definire a identității rămân în cercul închis al cuplului; de aici impresia că definirea se realizează tot mai puțin în plan spiritual și tot mai mult în cel al senzațiilor: „Să confunde aparența fizică a iubitei cu cea a unei străine: a mai trăit *senzația* asta, o, de câte ori !” (s. n.) Se verifică mereu de către Jean-Marc dacă imaginea lui Chantal, identitatea ei „arhetipică” – cea din ziua în care a sărutat-o prima oară – este aceeași. Oricare altă imagine îl neliniștește și reprezintă un germene de angoasă sau de coșmar. Identitatea

fiind lăsată în seama senzațiilor, confirmarea ei nu e posibilă decât suportând perioada de familiarizare a senzațiilor cu „obiectul” lor: „abia după o vreme ea redeveni pentru el Chantal”, sau: „între momentul revederii și momentul când recunoaște în ea ființa iubită, trebuie să treacă o vreme” (s. n.). Timpul familiarizării este aici încă doar timpul neliniștii. Criteriile sau însemnele identificării și ale identității vor trece de la imagine, dovedindu-se de multe ori înșelătoare, spre alte domenii. Astfel de organ identificatoriu este ochiul (imaginea există și cu ochii închiși), „punctul în care se concentrează identitatea unui individ”, sau vocea: „Chantal se simte salvată: vocea lui Jean-Marc este vocea iubirii”. Am putea vorbi în cazul celor doi îndrăgostiți de o fixație în prima lor senzație, de voința de a conserva nealterat imaginea-standard despre celălalt, adică imaginea inițială. Un alt aspect al identificării se observă în funcție de distanța fizică și de contextul în care celălalt apare : în apropiere fizică identitatea este de la sine înțeleasă, nemeditată, neverificată; în schimb, la distanță sau când celălalt este surprins în context străin, panica identificării apare, ceea ce ne demonstrează atât vulnerabilitatea cât și provizoratul identității, dependența noțiunii de prezența fizică a celuilalt. Când Chantal e văzută în cercul colegilor ei de serviciu în tren, Jean-Marc „îi privea gesturile, de o vioiciune pe care nu i-o cunoscuse. Nu-i auzea vorbele, dar îi vedea mâna care tăia energic aerul : o mână pe care-i fu imposibil s-o recunoască ; era mâna unei străine”. Iar în coșmarul final, când Chantal este numită „Anne” de către septuagenar, identitatea pare că se pierde iremediabil. De n-ar fi iubirea...

Impresia pe care romanul tulburător al lui Kundera o lasă parcă ascunde o idee sau o concluzie : atât identitatea cât și iubirea este posibilă doar dacă e cucerită și *pentru a doua oară*, iar identitatea își pierde sensul sau se topește numai într-o iubire deja trecută prin proba unui purgatoriu. În această carte iubirea poate fi înțeleasă ca prezența fizică a ființei iubite; presupunerea poate fi argumentată cel puțin prin două momente. Când Chantal și Jean-Marc sunt împreună, motivele pe care le-am numit artificial „malefice” (saliva, ciocanul, capcana etc.) nu își pot realiza efectul distructiv, pur și simplu iubirea se dovedește un antidot eficient împotriva lor. În iubire, adică în prezența celuilalt, realul agresant se neutralizează, devine circumstanță paralizată, iar libertatea se dezlănțuie nelimitată încât orice subiect poate fi tratat fără reticențe: „Chantal și Jean-Marc iau

prânzul la restaurant și vorbesc amuzați despre moarte”, sau: „Jean-Marc și Chantal discută despre moarte, despre plictiseală, beau vin roșu, râd, se distrează, sunt fericiți”. Chantal și Jean-Marc depășesc împreună și o altă maladie a societății contemporane, cea a plictisului : „transform tot ce se petrece în jurul meu în materie pentru discuțiile noastre”, afirmă undeva Jean-Marc. În caz contrar, în golul produs de absența celui alt, forțele malefice își recâștigă locul în conștiința iubitorilor și chiar motivul „benefic” (roșeața) sau metafora „parfumului de trandafir”, „promiscuitatea suavă” își schimbă sensul în negativ: (Chantal) „Se gândește la metafora trandafirului ce trece din bărbat în bărbat și își spune că a trăit într-o temniță a iubirii, dar că acum e pregătită să accepte mitul trandafirului, să fie una cu parfumul lui îmbătător” (s. n.). Motivul periferiei, apărut la început ca o virtualitate inofensivă în conștiința lui Jean-Marc – „toate trenurile au plecat”, sau cerșetorul „este alter-ego-ul meu!” – se transformă în tristă iluminare: „de fapt asta sunt, un ratat, un cerșetor, un boschetar”.

Capitolele premergătoare celui din final, cele dedicate identificării autorului scrisorilor anonime sunt interesante mai puțin prin aspectele detectiviste pe care le conțin, ci mai mult prin faptul că din cauza incertitudinii ele lansează în conștiința lui Chantal nenumărate versiuni ale posibilului și astfel partea de mijloc a romanului, granița dintre cele două dimensiuni, devine un pământ al nimănui și al tuturor unde realul se transformă în cuvinte și cuvintele în real. În scrisorile pe care le primește Chantal apar *cuvintele* „perle roșii” și „cămașa de noapte roșie”, iar Chantal – după ce citește scrisorile – își cumpără *lucrurile*: perle roșii și cămașă de noapte roșie. În același fel, dar în sens invers, persoane „reale” – cerșetorul, omul din bar – apar în imaginație, devin nume. „Ce diabolic se leagă totul!”, exclamă undeva Chantal. Tot în această parte a romanului se amplifică un

alt motiv kunderanian, *neînțelegerea*, motiv pentru care dimensiunea incertului se dovedește extrem de fertilă. Fatalitatea acestui motiv ce declanșează criza de încredere și de comunicare dintre cei doi iubitori pare cu atât mai surprinzătoare cu cât pornește dintr-un joc – un fel de joc de a ne ascunde –; tocmai jocul, element atât de propriu iubirii! Și totuși, jocul acesta, inițiat de Jean-Marc și acceptat de Chantal, va fi sancționat deoarece conține câte un element și dacă infim, însă nesincer – anonimitatea lui Jean-Marc și ascunderea scrisorilor de către Chantal –; elemente străine iubirii căci afectează *tocmai* voința esențială a iubitorilor: identificarea și „conservarea” celui alt într-un tipar *sigur*.

Sanctiunea va lua formă în călătoria la Londra, capitol în care se amestecă insesizabil realul cu visul și în care toate motivele „malefice”, chiar și tema principală, identitatea, câștigându-și profunzimea prin apariția lor repetată în capitolele anterioare, apar simultan, concentrându-și și intensificându-și efectele într-un coșmar de rară apariție psihologică și expresivitate artistică. Intervenția lui Jean-Marc în penultimul capitol: „Trezește-te! E doar un coșmar!” își are ironia ei dureros-umană, precum intervenția naratorului ieșit din spatele culisei, ironia ei poetică – „Iar eu mă întreb : cine a visat? Cine a visat această poveste?”. Întrebându-se asupra hotarului dintre realitate și vis, naratorul dă de gândit cititorului și nu exclude nici posibilitatea unei lecturi în care *textul întreg* până la capitolul 50, deci până la „trezire”, să fie interpretat ca vis. În acest caz însă individualitatea celor treziți (Chantal și/sau Jean-Marc) nu poate fi identificată cu alter-ego-urile din vis. Adică tocmai când și-ar recâștiga identitatea, o pierd : rămân nume fără poveste. Pe scurt, nu doar stabilirea noțiunii de identitate, ci și identificarea textului *Identității* se dovedește o încercare dificilă pentru cititor, în această carte despre prețul scump al iubirii.

Nagy Márta

„Tema Încoronării Maicii Domnului” – aspecte iconografice

De sorginte apuseană, scena „Încoronării Maicii Domnului” constituie o temă iconografică întâlnită, în sec. XVII – XIX, ocazional și în pictura ortodoxilor bulgari, sârbi, greci, români, ruși și ucraineni, care trăiau în comunități compacte. Totuși, acest tip iconografic a avut cea mai mare frecvență în diaspora ortodoxă din Ungaria. La o analiză, aproape toți pictorii și atelierile de pictură, care au activat în această perioadă au pictat această compoziție, (Joan Grabovan¹, Janko Halkozovic², cercul din Ráckeve³), ea fiind prezentă și în materialul iconografic românesc.

Astfel, printre icoanele parohiei Bichiș se numără și trei compoziții, de mari dimensiuni, reprezentând „Încoronarea Maicii Domnului”.

1. Încoronarea Maicii Domnului,
sec. XVIII, Bichiș

Cea mai timpurie lucrare, o pictură pe pânză prezentând inițialele CT în limba sârbă, datată 1781, a ieșit de sub mâna lui Ștefan Tenețchi⁴ (*imaginea 1*). A doua lucrare, pictată și ea pe pânză, la sfârșitul sec. al VIII-lea (*imaginea 2*), este opera unui artist anonim. Cea de-a treia compoziție, tot pe pânză, este executată de asemenea de un artist anonim, la începutul sec. al XIX (*imaginea 3*). Toate cele trei icoane prezintă inscripții bisericești în limbile slavonă și greacă. Actualmente ele se păstrează în Colecția de Artă Bisericească a Episcopiei ortodoxe din Jula.

Compoziția principală a celor trei tablouri, reprezentând Încoronarea Maicii Domnului, este construită pe aceeași schemă iconografică: personajele Sfintei Treimi din Noul Testament o încoronează festiv pe Fecioara Maria. În dreapta, Dumnezeu Tatăl, pictat după viziunea lui Daniel (Daniel 7–9: are barbă lungă și albă, înveșmântat în chiton și himation, pe jilț de nori, ținând în mâna stângă sceptrul și având pe genunchiul stâng globul ce simbolizează universul. Dumnezeu Tatăl ține cu mâna dreaptă coroana deasupra capului Mariei, întorcându-se către ea. Capul Tatălui este înconjurat de aureola triunghiulară, semn al Sf. Treimi, cu obișnuitele trei litere grecești, ce simbolizează apariția Sa ca epifanie în fața lui Moise. La stânga, se vede Dumnezeu Fiul, trecând pe nori, pictat după Psalmul 110, 1 („Șezi la dreapta mea și-am să-ți aștern la picioare toți dușmanii tăi”), înveșmântat și el în chiton și himation pe umeri, cu barba scurtă și aureolă circulară plutindu-i deasupra capului. În mâna dreaptă, ca un atribut al Sfinților, își ține instrumentul supliciului – o cruce cu coadă lungă – iar cu stânga coroana, deasupra capului Mariei. Isus Hristos stă întors cu tot corpul către Maria. Pe mâini și laba piciorului ies în evidență urmele suferințelor sale, sugerând prezența Sa, a Mântuitorului aici, după ce a înviat și s-a înălțat la ceruri.

Deasupra mâinilor Tatălui și Fiului care țin coroana, apare Sfântul Duh, în forma unui porumbel, care plutește cu aripile întinse, în centrul unui mănunchi de raze, înconjurat de nori circulari. Prin poziția întoarsă spre interior a Tatălui și a Fiului, precum și a Sfântului Duh,

**2. Încoronarea Maicii Domnului,
sec. XIX, Bichiș**

care plutește sub formă de porumbel, atenția se îndreaptă către Maica Domnului, personajul principal al acestei compoziții. Maria îngenunchiată, în hiton lung, deasupra norilor, cu marama lăsată și capul ușor plecat, (*imaginea 2 și 3*) înconjurat de aureolă, primește cu smerenie dar și cu demnitate coroana. În felul acesta reprezentarea accentuează rolul de mijlocitor al Mariei.⁵

Scena „Încoronării Maicii Domnului” este necunoscută artei creștine orientale. Apariția sa în pictura ortodoxă datează din sec. al XVII-lea – o găsim în pictura autohtonă a sec. al XVIII-lea – odată cu influența stilului baroc, după încetarea căruia acest tip iconografic dispare atât din regiunea noastră, cât și din întreaga artă ecleziastică a ortodocșilor ce trăiesc în comunități compacte.

Să vedem acum elementele compoziționale ale acestui tip iconografic, care au generat rezerve în pictura bizantină și metabizantină.

Un prim element este reprezentarea Mariei cu capul neacoperit. În pictura creștină orientală, Maica Domnului apare de regulă cu capul acoperit de mantia-i lungă, așa cum putem observa și în opera lui Ștefan Tenețchi (*imaginea 1*). Reprezentarea Maicii Domnului cu capul neacoperit (*imaginile 2, 3*), străină de tradi-

țiile orientale, poate fi considerată o trecere chibzuită dinspre pictura occidentală spre cea orientala, prin care pictorii au dat expresivitate adâncii umilințe cu care Maria primește coroana.

Este străin tradițiilor orientale și crinul alb din mâna Mariei, simbol al castității, la fel ca și zborul printre nori a capetelor de îngeri înaripați, motiv ornamental preferat al stilului baroc, și motivul atât de neobișnuit al modului de reprezentare a Tatălui. Punctul de plecare al învățaturii Sfintei Treimi sunt cuvintele lui Isus: „...faceți ucenici în toate popoarele și botezați-i în numele Tatălui și Fiului și Sfântului Duh”. Domnul a interzis însă în Vechiul Testament să i se facă „chip cioplit” iar preoții au acuzat și ei prezentarea chipului lui Dumnezeu. Nici arta bizantină nu a înfățișat chipul lui Dumnezeu, pentru că nu s-a găsit nici o referire la aceasta în Sfânta Scriptură. Apariția Străbunului, în viziunea lui Daniel, este ocazională în pictura bizantină, dar sub chipul Străbunului – contrar textului – nu Dumnezeu este înfățișat, ci Hristos. Înfățișarea chipului lui Dumnezeu în arta ortodoxă, este un rezultat al influențelor baroce, iar odată cu slăbirea acestor influențe, înfățișarea chipului lui Dumnezeu dispare și ea din această pictură.⁶

Străină de arta orientală este și reprezentarea Mariei cu coroană, ce trebuie pusă tot în legătură cu influențele artei baroce.

**3. Încoronarea Maicii Domnului,
sec. XVIII, Bichiș**

4. Mozaicul bisericii Santa Maria Maggiore, din jurul anului 1295

Maicii Domnului, ca Împărăteasă a cerurilor, conform hotărârii Sinodului din Efes din anul 431, i se cuvine coroana, ea fiind mama lui Dumnezeu și nu a omului. Cu mici excepții, arta bizantină nu a înfățișat-o cu coroană, texte premergătoare în acest sens nu există nici în literatura apocrifă, nici în evangheliile.⁷ O rară excepție este mozaicul din jurul bisericii *Santa Maria Maggiore*, lucrat în jurul anului 1295. Aici însă nu apare Dumnezeu iar Isus Hristos și Maria stau unul lângă altul și Isus ține coroana deasupra capului Maicii Sale (*imaginea 4*).

Compoziția „Încoronarea Maicii Domnului” își are originea direct în acest model iconografic și a apărut prima oară în pictura vest-europeană anterioară barocului, în anul 1454, în lucrarea lui Eugerrand Charonton (Villeneuve-lès-Avignon, Hospice). În această compoziție apare Dumnezeu, dar Tatăl și Fiul nu pot fi deosebiți pentru că au același mod de reprezentare (*imaginea 5*). Păstrând structura compozițională a lucrării lui E. Charonton, acest tip iconografic evoluează mai departe în epoca barocă⁸, în așa fel, încât înfățișarea Tatălui și a Fiului⁹ se diferențiază, noua reprezentare a lui Dumnezeu fiind făcută, cum am menționat deja, pe baza viziunii lui Daniel.

Compoziția „Încoronării Maicii Domnului” se integrează în învățătura imaculatei zămislirii. Potrivit acestei învățături, din clipa zămislirii, Maria este absolvită de păcatul originar.

Prezentarea imaculatei zămislirii în compoziția „Întâlnirea Sf. Ana cu Ioachim” sau „Arborele lui Jesse” a fost folosită încă din Evul Mediu, atât în arta apuseană cât și în cea bizantină.

Odată cu începutul sec. al XV-lea și cu apariția contrareformei, pictura apuseană, (care sub influența Sinodului de la Trident, trata cu deosebire subiectul păcatului strămoșesc atacat de reformă), influențată puternic de litanie de la Soreto¹⁰, a substituit acest tip de imagine cu una nouă, în care Fecioara Neprihănită plutește în glorie, prezentând attributele Doamnei Apocalipsului: la picioare cu o semilună, cu o coroană de stele în jurul capului, strălucind în lumina soarelui.

Într-o altă variantă, semnată de maestrul Ștefan Tenețchi, Maria apare pe globul pământesc în jurul căruia stă încolăcit șarpele ispitei, cu mărul în față (*imaginea 1*). Textul care a stat la baza acestui tip de imagine se poate citi în Geneza. Așa îl atenționează Dumnezeu pe șarpe: „Vrășmășie voi pune între tine și femeie, între sămânța ta și sămânța ei. Aceasta îți va zdrobi capul și tu îi vei zdrobi călcâiul”. Cele două tipuri de imagine, care au drept sursă Geneza, se referă deci la faptul că Maria făcea parte, de la bun început, din planul de mântuire al lui Dumnezeu și, că Maria, noua Evă, nu numai că este absolvită de păcatul strămoșesc¹¹ dar și învinge cu sămânța ei, (adică Hristos) sim-

bolul păcatului original, șarpele, cel care a ispitit-o pe Eva. Maria cea fără păcatul original ajunge, prin natura ei trupească, în ceruri, și ca dovadă a neprihănirii sale, este încoronată. Cele două imagini sunt reprezentate într-o singură compoziție în gravura lui A. Dürer.

În compoziția lui Ștefan Teneczki, schema iconografică a Fecioarei Neprihănite se leagă de tipul Încoronării Maicii Domnului, ilustrând apoteoza recunoștinței cerești pentru Maria cea lipsită de păcat, învingătoare a păcatului.

Față de reprezentarea scenei Încoronării Mariei din epoca premergătoare barocului (de exemplu în mozaicul din jurul Bisericii *Santa Maria Maggiore*, imaginea 4), în care Hristos și Maria stau alături, fără să reprezinte, într-o rațiune simbolică mama și fiul, ci „perechea de logodnici” din „Cântarea Cântărilor”¹², pe lucrarea lui Ștefan Tenețchi (și pe compoziția din imaginea 2) se poate citi o inscripție religioasă în limba slavonă, care în traducere înseamnă: „Preacurata și glorioasa Maria este încoronată precum Fiica de Tată, Mama de Fiu și Logodni-

ca de Sf. Duh. Fecioara din ceruri, Mama din ceruri, Logodnica din ceruri, Preacurata Maria e demnă de coroana dumnezeiască”¹³.

Aceste cuvinte, dincolo de referiri la imagine – care sunt în conformitate cu interpretarea barocă a Sf. Treimi – subliniază legătura cu toate cele trei personaje ale Trinității.

Textul pe care s-a construit reprezentarea¹⁴, legătura cu Tatăl, este exprimată în Genesa 3, 15, pe care am citat-o mai sus. Legătura cu Fiul o întâlnim în Apocalipsa 12 („În cer s-a arătat un semn mare: o femeie învăluită în soare...etc.), legătura cu Sf. Duh în Isaia (11, 1–2:)¹ „Apoi o Odraslă va ieși din tulpina lui Isai și un Vlăstar va da din rădăcinile lui”². „Duhul Domnului va odihni peste el, duh de înțelepciune și de pricepere, duh de sfat și de tărie, duh de cunoștință și de frică de Domnul”.

Compoziția lui Ștefan Tenețchi, „Încoronarea Maicii Domnului”, prezintă în limbajul vizual imaginea completă a Mariei din teologia epocii barocului.

5. „Încoronarea Maicii Domnului”, anul 1454

Scena „Încoronarea Maicii Domnului” – apare – a apărut inițial în pictura ortodocșilor care trăiau în comunități compacte. În spațiul nostru, această apariție a fost însă mult mai pregnantă. Cauza trebuie căutată în influențele creștine înconjurătoare care au acționat asupra artei ecleziastice a ortodocșilor ce trăiesc în minoritate în Ungaria, influențe indirecte, dar foarte vizibile. Modul de reprezentare a Fecioarei neprihănite¹⁵ din compoziția „Încoronarea Maicii Domnului”, așa cum apare ea în lumea barocului creștin apusean, a fost mai mult sau mai puțin acceptată de ortodocși.

Influența puternică a creștinismului apusean a fost mai pregnantă în adoptarea acestui tip iconografic, în rândul ortodocșilor care au trăit ca minoritari în zonele creștine apusene, decât a ortodocșilor care au trăit într-o majoritate compactă. Aceștia din urmă au fost influențați de pictura barocă apuseană într-o măsură mult mai mică decât ortodocșii din Ungaria. Însă odată cu secolul al XIX-lea și cu încetarea influențelor artei baroce apusene, tema „Încoronării Maicii Domnului” dispare și din materialul iconografic din Ungaria.

NOTE

1. Nagy M., *A magyarországi görög diaszpóra egyházművészeti emlékei I. Ikonok, ikonosztázionok*, Debrecen, 1998, Kat. 59., Kat. 60.
2. Nagy M., 1998, Kat. 72.
3. Nagy M., 1998, Kat. 47., Kat. 51., Kat. 52., Kat. 53., Kat. 54. stb.
4. Nagy M., *Görögök a Tiszántúlon (Tiszántúli görög kereskedők kulturális emlékei)*, Szentes, Kecskemét, 1988, 12.
5. *A keresztény művészet lexikona*, szerk., Seibert, J., Budapest, 1986, 221.
6. Az ortodox festészetben – főképpen az Isten Anyja megkoronázása-jelenetekben a Tiziano-féle Újszövetségi Szentháromság-ábrázolás (*Szentháromság apoteózisa*, 1544, Madrid, Prado) terjedt el. Ezen az ábrázoláson a 110. zsoltár alapján az Atya és a Fiú közös (felhő) trónuson foglal helyet, fölöttük lebeg a Szentlélek galambként.
7. Timotijevity, M. *Szrpszko barokno szlikarsztvo*, Novi Sad, 1996, 349.
8. Timotijevity, M. *Szrpszko barokno szlikarsztvo*, Novi Sad, 1996, 135, 304.
9. Például Albrecht Dürer 1510-ben készített *Mária mennybevételét és Mária megkoronázását* ábrázoló metszetén, melyen Krisztust hosszú szárú kereszttel és stigmákkal jeleníti meg.
10. Régebbi Mária-imádságok mintájára keletkezett Mária-litánia, amely a 16. században Loretóból, az itáliai Mária-zarándokhelyről kiindulva terjedt el. In *A keresztény művészet lexikona*, 208.
11. *A keresztény művészet lexikona*, 291–292.
12. *A keresztény művészet lexikona*, 220.
13. Nagy M., *Stefan Tenecki és műhelyének munkái Magyarországon*, in *Művészettörténeti értesítő*, szerk. Mojzer M., 1–4, 1989, 89.
14. Timotijevity, M. 351.
15. A 17–18. században a *Szeplőtelen Szűz* a leggyakoribb Mária ábrázolás (Rubens, Murillo, Tiepolo).

Arhim. Siluan Mănuilă

Manifestări jubiliare la șaizeci de ani de la înființarea Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria

După cum s-a anunțat în numerele „Buletinului Episcopiei”, 2006 este un an jubiliar pentru Episcopia noastră, pentru că s-au împlinit șaizeci de ani de la data desfășurării la Giula a Congresului Național Bisericesc al Românilor Ortodocși din Ungaria care a hotărât înființarea eparhiei.

Festivitățile propriu-zise au început de „Izvorul Tămăduirii”, în Săptămâna Luminată, prin sfințirea de către Chiriarhul Giulei a celor două plăci care străjuiesc intrarea în Reședința Episcopală și au înscrise pe ele numele instituției, precum și a Pisaniei Catedralei, așezată în interiorul bisericii, pe peretele din stânga al naosului, „spre aducere aminte a faptelor glorioase ale înaintașilor” și a istoriei acestui sfânt locaș de cult.

A urmat apoi un bogat cuvânt festiv rostit de Prea Sfințitul Părinte Episcop Sofronie, care a declarat deschise aniversările jubiliare și a inaugurat expoziția de icoane pe sticlă realiza-

te de tineri români din Bihor, în Tabăra de Iconografie de la Jaca, fapt care a îndreptat atenția celor prezenți nu doar asupra realizărilor de seamă ale înaintașilor, ci și spre viitorul acestei comunități. Despre semnificația icoanelor au mai rostit scurte cuvântări cele două cercetătoare și muzeografe românce din Giula și Bichiștiaba, Doamnele Emilia Martin și Elena Munteanu Csobai, care au realizat această expoziție, precum și Arhimandritul Siluan, Consilierul Cultural al Episcopiei. Toate icoanele prezentate în Catedrală participaseră anterior la expoziția – concurs „Icoana din sufletul copilului”, care se organizează în fiecare an la Palatul Patriarhiei din București, unde au obținut mai multe premii.

Datele cele mai importante legate de istoricul înființării Episcopiei, cât și rolul esențial pe care Biserica noastră strămoșească l-a avut mereu în rândul românilor ortodocși din Ungaria au fost evidențiate de către conferențiarii

Cuvânt festiv rostit de Prea Sfințitul Părinte Episcop Sofronie

Frați Români !

Lumea întreagă urmărește azi sfârșitul celui mai crâncen război de oameni, din câte s-au înregistrat în istoria omenirii. Acum începe munca de refacere pentru înlăturarea de pe fața pământului și din suflete a ranelor războiului.-

Lupta cea mare s-a dat pentru libertatea mondială, care era periclitată și ea a fost câștigată de către națiunile iubitoare de libertate.- Urmează acum, să cunoașcă și să aprecieze atât individul, cât și întreaga societate omenească acest preasumpt țesut,- comun al omenirii,- câștigat cu sacrificii imense!-

Glasul conștiinței de neam ne cheamă acum și pe noi Români din țara aceasta, să ne manifestăm cu sufletele descătugate simțământul național, unindu-ne într-o singură familie a neamului nostru, prea încercat în apropiatul trecut.

Toate naționalitățile din toate țările se organizează azi în uniuni populare, ca sub o conducere centrală, cu planuri stabilite în comun să-și poată asigura toate drepturile naționale cuvenite, și să se poată afirma pe terenul activității culturale și politice.-

Nu trebuie, să accentuăm, că organizația comună, este un factor foarte important în misiunile noastre de răspândire a conștiinței și a culturii naționale din satele noastre. - Scopul nostru al tuturor unul este:

a ține trează conștiința națională și răspândirea cât se poate de intensivă a culturii populare-naționale.-

Cu ce mijloace vom putea izbuti? Aceasta problemă trebuie, să fie discutată temeinic într-o adunare a conducătorilor spirituali ai poporului nostru, din cari să se formeze un comitet administrativ, pentru stabilirea unui plan de muncă comun și unanim.- În scopul acesta la stăruințele mai multor frați preoți și mireni am hotărât, că ar fi bine, să ne intrunim pentru pregătirea lucrărilor într'un sat potrivit pentru toți, ca de ex. Chitighazul, unde să fie de față câte 2 delegați din fiecare sat.- Hotărârile aduse aici le-am comunica întregii populații prin adunări și după asentimentul obținut din partea poporului ne-am intruni în "UNIUNEA POPORALA ROMANA DIN UNGARIA"

Cu frățească dragoste Vă rugăm, să ne comunicați degrab, dacă sunteți de acord cu planurile noastre, ca în posesiunea răspunsului D.V. afirmativ, numai decât să putem lua dispozițiunile necesare pentru intrunirea delegaților, cum s'a menționat mai sus.-

Ginla, la 23 August 1945.-

Cu frățești salutări:

S. Săvâr

SFÂNȚA EPISCOPIE ORTODOXĂ ROMÂNĂ A ARADULUI

Nr. 4472—1946.

№ 155
1946.

ANDREI

din mila lui Dumnezeu dreptcredinciosul Episcop al Aradului,
Ienopolei și Hălmaგიului.

*Iubiții Cler și Popor din această de Dumnezeu păzită Eparhie, har și milă
dela Dumnezeu Tatăl și dela Domnul nostru Iisus Hristos.*

*Nașterea Tă, Hristoase, Dumnezeuul nostru, răsărit-a
lumii Lumina cunoștinței; că întru dânsa cei ce slujeau ste-
lelor dela stea s'au înclățat să se închine Ție, Soarelui Drept-
tății, și să Te cunoască pe Tine, Răsăritul cel de sus. Doamne
mărire Ție. (Troparul Crăciunului).*

Iubiții mei fil sufletești,

Cântările ce răsună în bisericile noastre dela praznicul Nașterii până la cel al Botezului Domnului, ne înfățișează toată bucuria pe care o simte inima omenească pentru venirea în lume a Mântuitorului. Acelaș Duh Sfânt care a însuflat adevărul în mintea cuvioșilor scriitori ai Sfintei Scripturi, a înflăcărat de bucurie și inimile cucernicilor creștini cari au întocmit aceste cântări. Pentruca acele cântări să rodească însă bucuria și în sufletele noastre, ele trebuie cântate cu inima curată, sinceră și nevinovată de copil, fiindcă numai „a unora ca aceștia este împărăția cerurilor”.

În aceste cântări, care preamăresc nașterea cea mai presus de fire a Mântuitorului, Iisus Hristos este numit *Soarele Dreptății*, iar arătarea Lui pe pământ se numește *Răsăritul cel de sus*.

Dintre toate cele ce sunt în lume, fără îndoială că, pe lângă om, cea mai minunată făptură este soarele de pe cer, care cu lumina sa desparte ziua de noapte, iar cu căldura sa cheamă toate la viață și coace semințele cele dătătoare de hrană trupească. Deaceea, încă din vechime, omul s'a obișnuit să vadă în soare asemănarea cu Dumnezeu, izvorul vieții.

Ori cât de folositor este însă soarele pentru viața cea trupească, omul înzestrat cu suflet nemuritor are lipsă și de altceva, mai presus de soare. Mintea lui are lipsă de lumina Adevărului, iar inima lui de căldura iubirii, — fără de care viața omului s'ar ofili. Cine i le va da pe acestea? Numai Acela care a dat omului și suflet. Ceeace este lumina pentru ochi, aceea este Adevărul pentru minte; și ceeace este căldura pentru trup, este

Cucernicii Preoți vor citi această scrisoare pastorală în sf. biserici în prima zi a Nașterii Domnului din anul 1946.

simpozionului științific care a avut loc în Catedrală și care a fost moderat într-un mod foarte interesant și atractiv de către Chiriarhul Giulei. Interesul simpozionului a fost accentuat și de faptul că materialele prezentate de vorbitori au fost ilustrate sugestiv prin imagini și sinteze expuse prin retroproiector.

În cadrul simpozionului au fost prezentate următoarele conferințe: Prot. Vicar Pavel Ardelean – *Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria la ceas aniversar*, Pr. Marius Maghiaru – *Ortodoxia în Budapesta*, Dr. Maria Berényi – *Rolul Bisericii în formarea intelectualității române din Ungaria*, Emilia Martin – *Colecția Bisericii Ortodoxe Române din Ungaria*, Elena Munteanu Csobai – *Încercările din epoca interbelică pentru organizarea parohiilor ortodoxe române într-o singură eparhie* și Adrian Șimon – *Macedoromânii și Ortodoxia în Ungaria*.

La simpozion au luat parte: Doamna Ireny Comaroschi, Ambasador extraordinar și plenipotențiar al României la Budapesta, Doamna Maria Pop, Consul la Seghedin, Doamna Aurelia Zmeu, Secretar I al Ambasadei României la Budapesta, Domnul Dr. Ioan Ciotea, Președintele Uniunii Culturale a Românilor din Un-

garia, Doamna Eva Iova-Șimon, Directorul Editurii „Noi” și Redactor-șef al săptămânalului „Foaia Românească”, Domnul Director Ștefan Frătean și Doamna Preoteasă Marta Maghiaru de la Oficiul pentru Minoritățile Naționale și Etnice, precum și numeroși alți invitați.

După încheierea acestuia, Prea Sfinții Episcopi Vincențiu Ploieșteanu și Sofronie al Giulei au participat, la sediul Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, la vernisajul expoziției foto-documentare cu tema: „Șaizeci de ani de la înființarea Eparhiei Ortodoxe Române din Ungaria”, care a cuprins fotografii, invitații, afișe, reviste, ziare de epocă și acte importante legate de înființarea Episcopiei.

Cu acest prilej au luat cuvântul Dr. Ioan Ciotea, Președintele Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, Prea Sfinții Părinte Episcop Vincențiu, care a transmis mesajul de salut și binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, Prea Sfinții Părinte Episcop Sofronie și Părintele Protopop Aurel Becan, parohul român al Cenadului și Seghedinului. A urmat o recepție oferită de Uniune pentru toți cei prezenți.

Expoziția foto-documentară „Șaizeci de ani de la înființarea Eparhiei Ortodoxe Române din Ungaria”

Aurel Becan

Zilele Cenadului Unguresc la Giula

După Bedeu și Micherechi, a fost sărbătorită, la Giula, comuna Cenadul Unguresc. Astfel, Centrul Cultural și de Documentare al AȚRU a organizat, în ziua de 9 iunie, la Giula, manifestarea „Satul nostru – Cenadul Unguresc”, la care au participat și numeroși oaspeți cenădeni.

În program au figurat: vernisajul unei expoziții despre localitate, un program literar-artistic prezentat de elevi și discursul primăriței *Ecaterina Farkas*, referitor la planurile de dezvoltare și proiectele viitoare ale conducerii satului.

Expoziția, care a cuprins documente, reviste, ziare, icoane, fotografii, textile și obiecte tradiționale românești, a fost organizată de cercetătoarele *Emilia Martin* și *Elena Csobai*, cu piese din colecția muzeelor Munkácsy și Erkel, din cadrul Direcției Muzeelor din județul Bichiș.

Cu ocazia vernisajului, preotul paroh *Aurel Becan* a vorbit despre trecutul locuitorilor ro-

mâni ai Cenadului Unguresc, accentuând rolul important al bisericii ortodoxe în menținerea identității acestora: „Cenadul Unguresc este situat pe malul drept al Mureșului, la o distanță de trei km. de frontiera dintre Ungaria și România. Este cea mai sudică localitate populată și de români. Actuala comună s-a format relativ târziu, pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Așezarea anterioară acesteia, cunoscută sub numele de Cenadul-Mic, a fost situată la o distanță de 2 km înspre sud, tot pe malul drept al Mureșului. Această localitate a fost înființată la 1700, primii locuitori fiind grăniceri sârbi, însă, dintr-un document din 1757, reiese că deja la acea dată în comuna Cenadul-Mic trăiau și 35 de proprietari români.

Documentele de arhivă atestă, de asemenea, că ortodocșii au avut o biserică a lor cu multă vreme înainte de anul 1774, când se consemnează că aceasta era deja foarte veche și că devenise neîncăpătoare. La acea dată, ea avea

Vernisajul expoziției „Aspecte din istoria și etnografia comunei Cenadul Unguresc”

Prea Sf Dle Episcop!

Subscrisul presedinte, al com par
ort rom din Cenadul Unguresc, la in
drumarea com par rog pe Prea Sfintia V.
sa bine Voita a hirotoni intru Preot pe
alesul la parochia noastra, care dupa cum
stim termina in 14 a lunii corente anul IV
la teologia din Arad.

Prea Sf Parinte!

Va rog foarte mult Bineroita al
hirotoni in cel mai scurt timp pentrucă
intreaga parochie ar avea bucurie de al
avea in mijlocul lor in cel mai scurt timp.

Multumind inainte Prea Sf Vostre
pentru binea facere si interesul cel purtate
fata de parochia noastra ramian. Cenad
al Prea Sf. Vostre!

supus fin

Aurel Maghiar
prs. com. par.

Vizitatorii expoziției

doi preoți, pe Adam Hidișan, preot român, și pe Ioan Lăcătuș, preot sîrb. În ceea ce privește limba liturgică, încă de la început, a existat o practică, care a funcționat pînă la despărțirea celor două biserici, anume: într-o duminică servea preotul român, iar în cealaltă cel sîrb.

În anul 1808 a început construirea bisericii actuale, cu hramul Înălțarea Domnului. Biserica, executată în stil baroc, a fost realizată din contribuțiile benevole ale credincioșilor români și sîrbi. Aproape patru decenii aceste două naționalități au trăit în pace, dar din 1840, cînd românii, ajunși la majoritate numerică față de sîrbi, au pretins un rol tot mai mare în conducerea bisericească, s-au ivit unele disensiuni. A pornit o luptă care a durat mai multe decenii, au urmat nenumerate procese. Discuția s-a încheiat cu sentința judecătorei civile din Seghedin, care, la 27 iunie 1878, a obligat comunitatea română să achite suma de 12.250 de forinți drept despăgubire sîrbilor. În urma acestei despăgubiri, biserica și școala confesională au rămas în proprietatea românilor, frații sîrbi construindu-și, în anul 1880, propria lor biserică, chiar la spatele bisericii noastre.

Biserica românească din Cenadul Unguresc este una dintre cele mai frumoase biserici din

cuprinsul Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria. Iconostasul, partea cea mai valoroasă a edificiului, este opera vestitului pictor bisericesc Ioan Zaicu. În cei aproape 200 de ani de existență biserica a avut 9 preoți. Din 1937 pînă în 1972 a slujit părintele Mladen Luțai. Părintele Mladen a fost fiu al satului și a activat în cea mai grea perioadă pentru neamul nostru.

Concomitent cu construirea bisericii comune, în anul, 1808 s-au pus și temeliiile școlii confesionale. Precum la început biserica, și școala, care pînă în anul 1865 a avut denumirea de *Școală Mixtă Sîrbo-Română*, a fost comună. După despărțirea bisericilor, școala a ajuns în posesia românilor ortodocși, funcționînd ca școală confesională pînă în anul 1948. Ultimul dascăl confesional a fost Ioan Rusu, care, decenii la rînd, a slujit și Sfînta Biserică în calitate de cantor".

După vernisarea expoziției, care a prezentat secvențe din istoria și etnografia comunei Cenad, a avut loc un program cultural-folcloric, după care oaspeții au fost invitați să guste „răchișe cu brînză”, specifice Cenadului, pregătite de localnice, iar într-un alt cort, proprietarul de restaurant, *Petru Iepure* și echipa sa au prăjit tradiționalii mici.

Adriana Pantazi

Pictură Munkácsy din colecția Complexului Muzeal Arad în expoziția din Békéscsaba

În contextul parteneriatului încheiat între Complexul Muzeal Arad și Munkácsy Mihály Múzeum, Aradul a împrumutat muzeului din Békéscsaba picturi semnate Munkácsy. Bună coordonare între demersurile celor două instituții s-a finalizat cu o premieră pentru Secția de Artă a muzeului arădean: exportul temporar a două lucrări de artă aflate în tezaurul național al României.

Scenele de gen *Incorrigibilul* și *Scrisoarea* au fost selectate de curatorii expoziției pentru a face parte din evenimentul expozițional *Tablouri de Munkácsy din SUA. Seclecție din colecția lui Pákh Imre*, organizat de muzeul maghiar în perioada 13 iulie–24 septembrie 2006. Alături de 29 de lucrări din colecția Pákh Imre (cea mai însemnată colecție particulară de opere ale pictorului Munkácsy din lume), de tablouri aflate în proprietatea Galeriei Naționale Maghiare, a

Muzeului Móra Ferenc, de pictură, grafică, relicve și obiecte personale din colecția Muzeului Munkácsy Mihály, cele două lucrări au întregit o secvență din istoria artei europene, din a doua jumătate a secolului XIX.

Munkácsy Mihály (1844–1900) este considerat unul dintre cei mai importanți pictori maghiari. Rămas orfan la vârsta de șapte ani, viitorul pictor este crescut de un unchi din Békéscsaba. În perioada 1858–1860 a fost calfă de tâmplar la Arad. Aici, Szamosy Elek i-a descoperit talentul artistic. Au lucrat împreună în Aradul Nou și la Buziaș. Au urmat studiile de la Viena, München și Düsseldorf. Cu lucrarea *Ultima zi a unui condamnat* a câștigat unul din premiile Salonului Oficial din Paris, în 1870. După acest succes, s-a stabilit în capitala Franței.

În primul deceniu petrecut la Paris,

Munkácsy Mihály: Incorrigibilul

Munkácsy Mihály: Scrisoarea

Munkácsy a asimilat influența realismului lui Courbet, pictând scene de gen din viața țăranilor maghiari. Asemenea subiecte se desfășoară, de obicei, pe pânze de dimensiuni mari. Multe teme prelucrate atunci au fost preluate ulterior de artist. Succesul financiar obținut cu picturile respective, l-a determinat pe Munkácsy să picteze variante ale aceleași teme. Astfel, tema bețivanului tratată fie în anturaj casnic, fie în cel de cârciumă, apare de mai multe ori în intervalul 1875-1890. *Incorigibilul*, păstrat la Arad, este varianta principală a temei

După 1880 stilul lui Munkácsy s-a schimbat într-o oarecare măsură. În urma succesului obținut la Expoziția Internațională de la Paris, din 1878, cu lucrarea *Milton dictând „Paradisul pierdut” fetelor sale*, pictorul a intrat în relație cu influentul negustor de artă Charles Sedelmeyer. Acesta l-a îndemnat spre teme academice mult căutate de bogații colecționari americani. De altfel, în 1886 Munkácsy a vizitat SUA.

La începutul anilor 1880 a pictat primele două compoziții din trilogia dedicată vieții și patimilor lui Isus: *Isus în fața lui Pilat*, respectiv

Golgota, lucrări care au avut un succes incredibil nu numai la Paris, dar și la Viena, München, Londra sau în importante metropole americane. Paralele, a realizat o serie de scene reprezentând momente din viața elegantă și mondenă a burgheziei pariziene sau scene de gen în costume din epoca lui Ludovic al XIII-lea. Dintre acestea face parte și lucrarea intitulată *Scrisoarea* – cunoscută și ea în mai multe variante aflate în diverse muzee din lume.

După 1890, Munkácsy a devenit interesat de viața oamenilor de la periferia marilor centre industriale europene. A pictat câteva scene pe această temă. O a treia lucrare aflată la Arad, *Bucuria părinților* este posibil să imagineze un astfel de subiect.

Scrisoarea, *Incorigibilul* și *Bucuria părinților* au fost transferate Aradului de către Galeria Națională din Budapesta, în anul 1913, cu prilejul inaugurării Palatului Cultural și deschiderii galeriei de artă europeană. Astăzi, ele sunt în proprietatea muzeului arădean, alături de alte trei desene (portrete de tinere) achiziționate de-a lungul timpului.

TABLOURI DE MUNKÁCSY DIN SUA SELECȚIE DIN COLECȚIA LUI PÁKH IMRE

MUZEUL MUNKÁCSY MIHÁLY, BÉKÉSCSABA

13 IULIE-24 SEPTEMBRIE 2006

EXPOZIȚIE MUNKÁCSY-OPERE DIN SUA LA BÉKÉSCSABA

Coleccionarul Pákh Imre din SUA deține cea mai bogată colecție particulară de opere ale pictorului Munkácsy din lume, vizitată până în prezent de peste cinci sute de mii de vizitatori. În perioada 13 iulie-24 septembrie lucrările vor putea fi admirate și la Békéscsaba, ceea ce este lucru întrucât, deoarece Munkácsy Mihály este considerat drept pictorul județului. Aici se află Muzeul Munkácsy Mihály. Pictorul, născut în anul 1851 orfan, este crescut de la vârsta de șapte ani la Békéscsaba, de ununchi al său, și în acest oraș devine ucenic tâmplar. Credeți că opera intitulată „Ásító inas” (Ucenic cîscănd) a fost inspirată de perioada petrecută în acest oraș. Începutul carierei sale se leagă de județele Békés și Arad. Această zonă, oamenii de aici l-au îndreptat spre pictură, pentru că apăsînd apoi în lumea aleasă a saloanelor pariziene, și devină un pictor de renume universal.

Locuitorii celor două județe, pe bună dreptate, îl consideră pe adevăratul pictor, pe maestrul al cărui lucrări sunt foarte căutate pe piața de artă și în zilele noastre, ca pe un fiu al lor. Alături de cele 29 de lucrări de excepție din colecția lui Pákh Imre, care vor putea fi admirate înainte de a fi retrimise în SUA, publicul va mai putea vedea tablouri din colecția Galeriei Naționale Maghiare, a Muzeului Móra Ferenc și a Muzeului Munkácsy Mihály. De asemenea pe simeza din Békéscsaba vor figura pentru prima oară și picturile împrumutate din colecția de artă a Complexului Muzeal Arad.

Tematic, pe lângă lucrările ținuturi, din perioada realității a maestrului, vor fi expuse tablouri de salon, peisaje, portrete, precum și schițe și studii pentru tablourile aparținătoare Trilogiei Hristos în fața lui Pilat, Ecce homo și Golgota. În slăjit expoziția va găzdui și o variantă de mari dimensiuni (de circa 7 metri) a operei intitulată „Descălțarea”.

Personalitatea și viața pictorului va fi evocată prin reliefe și obiecte personale primite de la văduva acestuia, la care se vor adăuga și cincisprezece lucrări din colecția artistului.

Munkácsy a fost în SUA în anul 1886, adică acum 120 de ani, iar acum au sosit din SUA la Békéscsaba lucrările lui.

Consiliul Județean
Muzeul Munkácsy Mihály
B-5600 Békéscsaba
Strada Szechenyi nr. 9.
Tel./Fax: 00-46/66/323-577
www.munkacsy.hu
E-mail: mmz@bcsznet.hu

Sponsori:

Consiliul Județean

Editura Serenitas
Budapesta

*Vă așteptăm, veniți
să vizitați expoziția!*

Activitatea colaboratorilor străini ai Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria

Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria are printre colaboratorii săi cadre academice și universitare din România. Institutul are relații strânse cu mai multe instituții ale Academiei Române, cu Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj, cu Centrul de Studii Transilvane din Cluj, cu Biblioteca Județeană din Oradea, cu Complexul Muzeal din Arad, cu Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” și Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș.

În acest număr al revistei pornim cu un serial, vă prezentăm activitatea acelor colaboratori străini ai Institutului cu care avem legături strânse de mai mulți ani. Începând cu acest număr, anual, dorim să prezentăm publicului românesc din Ungaria viața și activitatea prestigioasă a acestor colaboratori generoși față de noi și comunitatea noastră.

Serialul nostru îl începem cu prezentarea a două cadre academice și universitare din Târgu-Mureș. Este vorba despre profesorii universitari *dr. Cornel Sigmirean* (secretar științific al Universității „Petru Maior”) și *dr. Grigore Ploșteanu*

(director al Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” al Academiei Române).

Cu ani în urmă, ei cercetând în Ungaria, prin bibliotecile principale din capitală, au dat de publicațiile noastre, pe care le-au considerat extrem de importante și au luat legătura cu noi. Cunoscând și noi activitatea lor, am crezut de bine ca să colaborăm și să facem schimburi de cărți. Apar recenzii despre publicațiile noastre în Anuarele Institutului și al Universității din Târgu-Mureș. Pentru ei e o minune, că un grup restrâns de cercetători români din Ungaria într-un deceniu de activitate au reușit să publice peste 50 de volume, monografii, periodice, anuare, privind viața culturală, istorică, etnografică, literară și lingvistică a comunității românești din această țară.

Activitatea științifică prestigioasă a celor doi savanți și cercetători din Târgu-Mureș ne interesează nespuse de mult și pe noi. Atât raportul temelor abordate, cât și al însușirii unei metodologii moderne, proprie demersului științific autentic.

Cornel Sigmirean

CURRICULUM VITAE

S-a născut la 7 iunie 1956 în localitatea Rusu de Sus, din comuna Nușeni, județul Bistrița-Năsăud. A urmat studiile gimnaziale la Nușeni și Beclean. A absolvit Liceul Teoretic din orașul Beclean, promoția 1975. Între anii 1977–1981 a urmat studiile universitare la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca.

Între anii 1981–1990 a funcționat ca profesor de istorie la Școala Generală Nr. 2 Sovata, județul Mureș. În anul 1988 a fost ales director coordonator al școlilor de pe raza orașului Sovata.

În anul 1990 a ocupat prin concurs postul de cercetător științific la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” din Târgu-Mureș. Din anul 1992 a susținut cursul de Istoria culturii și civilizației europene la Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș. În anul 1999 s-a transferat la Universitatea „Petru

Maior”, ca titular la Catedra de Istorie și Relații Internaționale, cu titlul didactic de lector. După trei ani, în 2002, a obținut titlul didactic de conferențiar, iar în anul 2005 a fost promovată prin concurs profesor universitar. Din anul 2004 face parte din conducerea Universității „Petru Maior”, deținând funcția de cancelar general al universității. În anul 1999 a devenit membru în Reprezentanța Fundației „Gojdu” de la Sibiu, iar în 2001 a fost ales vicepreședinte al fundației.

Ca cercetător științific a avut ca preocupări majore istoria Transilvaniei, în special istoria culturii și nașterea modernității la românii ardeleni. În anul 1999 și-a susținut la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca teza de doctorat cu tema *Studenți români la instituțiile de învățământ superior din Transilvania, Slovacia și Ungaria*.

În calitate de cercetător științific și cadru didactic universitar a beneficiat de peste 21 de deplasări de documentare în arhive și biblioteci din Ungaria, Slovacia, Austria și Italia.

Ca rezultat al cercetărilor, a publicat cinci cărți, din care una în calitate de coordonator, și peste 45 de studii. A participat cu comunicări la peste 90 de reuniuni științifice (sesiuni, conferințe, colocvii), din care 17 la manifestări științifice internaționale, la Budapesta, Bratislava, Roma, Paris, Bochum etc. În ultimii cinci ani a fost prezent la simpozioanele anuale ale Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria și la numeroase manifestări științifice și culturale desfășurate la Giula și Budapesta.

Cărțile și studiile sale s-au bucurat de o foarte bună primire în cercurile științifice, fiind citate și recensate în reviste de prestigiu din țară și din străinătate. În anul 2002, cartea istoricului Cornel Sigmirean *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat* a primit Premiul „Gheorghe Barițiu” al Academiei Române. De altfel, despre cartea *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat*, carte care reconstituie pentru prima dată în istoriografia română anevoiosul proces al formării elitei intelectuale în Transilvania, istoricul clujean Nicolae Bocșan scria: *Incontestabil, cartea lui Cornel Sigmirean este una de referință. Ea soluționează o problemă în care toate evaluările de până acum au fost aproximative, ordonând o cantitate uriașă de informație disipată în numeroase arhive și biblioteci. În același timp, este un exemplu de consecvență și continuitate tematică în cercetare, mărturie fiind studiile remarcabile publicate până acum pe această temă de autor. Este dovada tenacității, a probității profesionale cu care Cornel Sigmirean ne-a obișnuit, calități ce îl consacra în noua generație de istorici români afirmați în ultimul deceniu.*

Cornel Sigmirean se numără printre cei mai constanți prieteni și colaboratori ai Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria. Din inițiativa sa, în urmă cu cinci ani, s-a născut acordul de cooperare dintre cercetătorii români din Ungaria și cadrele didactice și cercetătorii de la Universitatea „Petru Maior”, respectiv de la Institutul de Cercetări „Gheorghe Sincai” din Tg-Mureș.

LISTA SELECTIVĂ A LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE

I. TEZA DE DOCTORAT

Studenți români la instituții de învățământ superior din Transilvania, Ungaria și Slovacia în perioada 1867–1918, susținută la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca în anul 1999.

II. CĂRȚI

1. Teodor V. Păcățian. O viață de cărturar, Editura Veritas, Tg-Mureș, I.S.B.N. 973-95666-81.

2. Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă. Studenți români la universități din Europa Centrală și de Vest, Presa Universitară Clujeană, 2000, I.S.B.N. 973-8095-38-7.

3. Fundația „Gojdu”. 1871–2001, Editura

Universității „Petru Maior”, Tg. Mureș, 2002, I.S.B.N. 973-8084-48-2 (coautor).

4. Preoții Blajului 1806–1948, Editura Universității „Petru Maior”, 2005, ISBN 973-7794-18-4

5. Emanuil Gojdu – Bicentinar, Ed. Academiei Române, București, 2003, I.S.B.N. 973-27-1040-3 (coordonator).

III. STUDII ÎN REVISTE DE SPECIALITATE:

1. Teodor V. Păcățian – 140, în Școala Ardeleană, an II, nr. 8, 11 oct. 1992, p. 7

2. Contribuții la studiul discursului postmemorandist, în Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Istoria, 1-2, 1992, p. 125-131

3. Istoricul Teodor. V. Păcățian, în *Banatica*, II, 12, 1993, p. 243-261

4. Teodor V. Păcățian în perioada tribunistă, în *Revista Bistriței*, VIII, 1994, p. 173-184, I.S.B.N. 973-96800-4-6.

5. The students and the European Assertion of the National Issue, în *Transylvanian Review*, vol. III, nr. 4, 1994, p. 127-143, I.S.S.N. 1221-1249.

6. Români la Universitatea din Budapesta (1900-1918). Doctorii în științe, în *Banatica*, XIII, 1995, p. 127-167

7. Studenți și afirmarea europeană a problemei naționale, în *Studia Univ. Babeș-Bolyai, Hist.*, XXXIX, nr. 1-2, 1994, p. 169-186

8. Studenți români la Politehnica din Budapesta (1871-1918), în *Revista Bistriței*, X-XI, 1997, p. 165-190.

9. Națiune și soluții politico-naționale în publicistica tribunistă a lui Teodor Păcățian în *Caietele David Prodan*, An. I, Nr. 1, ianuarie - iunie 1994, pag. 84-88, I.S.S.N. 1223-186X.

10. Les etudiants roumains aux instituts d'enseignement superieur de Slovaquie, în *Historicke Studie*, 39, Bratislava, 1998, p. 169-184.

11. Studenții români la institutele de învățământ superior din Slovacia, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”*, I, Târgu-Mureș, 1998, p. 79-93, I.S.S.N. 1454-5284.

12. Din viața cotidiană a studențimii române de la universitățile din Austro-Ungaria, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”*, Târgu-Mureș, II, 1999, p. 162-174, I.S.S.N. 1454-5284.

13. Clujul universitar la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX - mediu al confluențelor etno-confesionale, culturale și politice, în *Anuarul ICSU Târgu-Mureș*, III, 2000, p. 166-182, I.S.S.N. 1454-5284.

14. Satul și formarea intelectualității românești în epoca modernă. Cazul comitatului Bistrița-Năsăud, în *Revista Bistriței*, nr. 15, 2001, I.S.B.N. 973-855540-1-2.

15. Formarea universitară a intelectualității tehnice românești din Transilvania în epoca modernă, în *Studia Universitatis „Petru Maior”*. *Historia*, 1 Târgu-Mureș, 2001, p. 74-80, I.S.S.N. 2582-8433.

16. The Emergence of the Transylvanian Intelligentsia in the Modern Era, în *Transylvanian Review*, vol. XI, no. 4, winter, 2002, p. 15-22, I.S.S.N. 1221-1249.

17. Intelectuali români din fostul comitat Mureș-Turda formați la universitățile din Eu-

ropa Centrală și de Vest în perioada 1867-1918, în *Studia Universitatis*. Pentru Maior. *Historia*, 2002, Târgu-Mureș, 2002, p. 145-167, I.S.S.N. 1582-8433.

18. The Romanian Ecclesiastical Elite From Transylvania in the Modern Epoch. University Training, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”*, V-VI, Tg-Mureș, 2002-2003, p. 20-30, I.S.S.N. 1454-5284.

19. Perspective istoriografice privind frecvențarea universităților europene de către tinerii transilvăneni, în *Studia Universitatis „Petru Maior”*, *Historia*, 3, Tg-Mureș, 2003, p. 134-144, I.S.S.N. 1582-8433.

20. Plămădă pentru națiune. Opera de mecenat a lui Emanuil Gojdu, în *Magazin istoric*, An. XXXVII - serie nouă - nr. 2 (431), februarie 2003, p. 57-64, I.S.S.N. 0541-881X.

21. Gheorghe Șincai student la Roma și Viena, în *Libraria*, Anuar. III, Tg-Mureș, 2004, p. 34-47, I.S.S.N. 1583-4468.

22. Studenții Academiei de Teologie din Blaj între anii 1806 și 1911, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca*, XLII, Serie Historica 2003, Editura Academiei Române, pag. 325-334, I.S.S.N. 1584-4390.

23. The History of the Romanian elites of Transylvanian society in the postcommunist historiography, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” din Târgu Mureș*, VII, 2004, p. 253-268, I.S.S.N. 1454-5284.

24. Clerul românesc din Transilvania format în universitățile din Europa Centrală și de Vest, în *Studia Universitatis „Petru Maior”*, *Historia*, 4, Tg-Mureș, 2004, p. 93-101, I.S.S.N. 1582-8433.

IV. STUDII ÎN VOLUME:

1. Rolul fondurilor și fundațiilor de stipendii în formarea intelectualității românești din Transilvania în perioada iluminismului, în *De la umanism la iluminism*, Tg. Mureș, 1994, p. 137-142, I.S.B.N. 973-95029-6-2.

2. Românii și învățământul superior din Transilvania și Ungaria în anii 1900-1918, în *Sabin Manoilă. Istorie și demografie*, Cluj-Napoca, 1995, p. 226-257, I.S.B.N. 973-9132-77-4.

3. Église et école. Le rôle des fondations ecclésiastique dans la formation de l'élite intellectuelle roumaine à l'époque moderne, în *Ethnicity and Religion in Central and Eastern Europe*, Cluj, 1995, p. 302-312, I S B N 973-96280-7-9.

4. Despre formarea istoricului Ilie Minea, în vol. *Ilie Minea. (1881-1943)*, volum îngrijit de

Al. Zub, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1996, p.29-92, I.S.B.N. 973-9149-59-6.

5. Contribuții la studierea universităților europene de către tinerii români ardeleni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului XX, în *Interferențe istorice și culturale române europene*, Tg. Mureș, 1996, p. 105-124, I.S.B.N. 973-97357-0-3.

6. La constitution de l'intellectualité ecclésiastique roumaine de Transylvanie dans les institutions d'enseignement supérieur de l'Europe Centrale et de l'Ouest. Le cas de l'Université de Budapest (1806-1918), în *Church and Society in Central and Eastern Europe*, Cluj-Napoca, 1998, p. 74-102, I.S.B.N. 973-98268-5-7.

7. Universitatea din Budapesta și formarea intelectualității românești transilvănene (1867-1918), în *Studii istoric româno-ungare*, volum editat de Lucian Nastasă, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, Iași, 1999, p. 165-186, I.S.B.N. 973-9135-76-5.

8. Efforts to Create a Romanian System of Higher Education in Transylvania (1848-1872), în „*University and Society. A History of Higher Education in Cluj in the 20th Century*”, ed. Vasile Pușcaș, Cluj-Napoca, Cluj University Press, 1999, p. 21-38, I.S.B.N. 973-595-051-0.

9. The Creation of the Hungarian University in Cluj (1872) în „*University and Society. A History of Higher Education in Cluj in the 20th Century*”, ed. Vasile Pușcaș, Cluj-Napoca, Cluj Napoca University Press, 1999, p. 39-40, I.S.B.N. 973-595-051-0.

10. O poartă de acces a spiritului occidental, în vol. *Un destin istoric. Biserica Română Unită*, Tg-Mureș, 1999, p. 256-259, I.S.B.N. 973-98194-7-8.

11. Slujitor al bisericii și al neamului, în vol. *Elie Câmpeanu. Omul și faptele*, coordonatorii volumului: Grigore Ploeșteanu, Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, p. 26-34, I.S.B.N. 973-0-00802-7.

12. Studenți români din Reghin și localitățile

apropiate la universitățile din Europa Centrală și de Vest, în *Reghinul cultural. Studii și articole*, V, 2000, p. 203-213, I.S.B.N. 973-0-02260-7.

13. Formarea intelectualității românești din Banat și Transilvania. Studenți români la universitățile din Ungaria între anii 1867-1918, în vol. *Simpozion. Comunicările celui de al XI-lea simpozion al cercetătorilor români din Ungaria*, Giula, 24-25 noiembrie 2001), Giula, 2002, p. 55-64, I.S.B.N. 963-00-9597-1.

14. Elita eclesiastică românească din Transilvania în epoca modernă. Formarea universitară, în vol. *Slujitor al bisericii și al neamului. Părintele Prof.univ.dr. Mircea Păcurariu membru corespondent al Academiei Române*, la împlinirea vârstei de 70 de ani, Editura Renașterea, Cluj Napoca, 2002, p. 594-604, I.S.B.N. 973-8248-22-1.

15. Bursieri Gojdu – destine politice și culturale, în vol. *Simpozion. Comunicările celui de al XII-lea Simpozion al cercetătorilor români din Ungaria*, Giula, 2003, p. 22-33, I.S.B.N. 963-206-866-1.

16. Istoria elitelor în istoriografia română postcomunistă, în vol. *Simpozion. Comunicările celui*

de-al XIII-lea Simpozion al cercetătorilor români din Ungaria, Giula, 2004, p. 41-56, I.S.B.N. 963-86530-19.

17. Odiseea Fundației „Gojdu”. 1919-2002, în vol. *Emanuil Gojdu. Bicentinar*, coordonator Cornel Sigmirean, Aurel Pavel, Editura Academiei Române, 2003, p. 175-183, I.S.B.N. 973-27-1040-3.

18. Din lupta pentru recuperarea Patrimoniului Gojdu, în vol. *Cartea Bicentinarului Emanuil Gojdu 1802 – 2002*, coordonator Constantin Mălinaș, Oradea, 2003, p. 103-105, I.S.B.N. 973-0-03488-5.

19. Scolile Blajului în istoria învățământului și culturii românești, în vol. *Simpozion. Comunicările celui de-al XIV – lea Simpozion al Cercetătorilor romani din Ungaria*, Giula, 2005, p. 1727, ISBN 963-865-3027.

Grigore Ploeșteanu

CURRICULUM VITAE

Numele și prenumele: Ploeșteanu Grigore

Data și locul nașterii: 13 ianuarie 1943, Timișoara

Starea civilă: căsătorit

Studii secundare: Liceul nr. 3 „Eftimie Murgu”, Timișoara (1957–1960)

Studii universitare: Facultatea de Istorie-Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca (1960–1965)

Specializări: Universitatea din München (Germania – 1975)

Specialitatea de bază: profesor de istorie

Specialitatea în care activează în prezent: cercetător științific în istorie modernă și cadru didactic universitar

Limbi străine: germană, maghiară, franceză, engleză

Doctorat: doctor în istorie. Doctoratul susținut la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca (1979) cu teza Paul Vasici, viața și opera

Funcții pe perioade: profesor la Școala generală din Alioș (jud. Arad – 1965–1967); cercetător stagiar (1967) la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gh. Șincai” din Tg. Mureș (fosta Bază de Cercetări Științifice a Academiei); cercetător științific (1970); secretar al Consiliului Științific (1971–1974); cercetător științific principal gr. III (1977); cercetător științific principal gr. II, director adjunct al Institutului

(1990); cercetător științific principal gr. I (1992); director al Institutului (din 1995), profesor universitar la Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș (1998).

Titlu universitar atestat: Diplomat universitar în Istoria României

Calitatea actuală: Director al Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gh. Șincai” din Tg. Mureș al Academiei Române, profesor universitar la Facultatea de Științe și Litere, Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș. Titular al cursurilor de Istorie modernă universală, Istoria Sud-Estului Europei, Revoluția de la 1848 în Imperiul Habsburgic și al cursurilor de masterat „Europa și constituirea României moderne” și „Proiecte de unitate europeană în secolele XVIII–XIX”.

Activitatea de cercetare științifică orientată spre interferențe româno-europene, istoria modernă a României și istoria locală.

Alte activități:

Redactor șef al Anuarului Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gh. Șincai”.

Membru al Colegiului de redacție al revistei „Studia Universitatis Petru Maior”, Seria Historia

Membru al societăților științifice naționale și internaționale: Comitetul Național al Istoricilor din România; Asociația istoricilor din Transilvania și Banat; Comisia de istoria relațiilor internaționale (Milano); Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde (Secția România).

Membru în comisii de doctorat la Universitățile „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, și „Al. I. Cuza”, Iași.

Am susținut comunicări științifice în Germania, S.U.A., Franța, Rep. Moldova, Ungaria. Am participat la congresele internaționale de istorie de la Stuttgart, Madrid (cu intervenții) și Oslo (coautor la Raportul acad. Dan Berindei și Sorin M. Rădulescu, la comisia de istorie socială). Am susținut peste 300 de comunicări științifice în țară. Am organizat numeroase sesiuni științifice naționale și internaționale.

Distincții: Premiul „N. Bălcescu” al Academiei Române pentru lucrarea „Independența României” (coautor) – 1977; premiul „N. Iorga” al Academiei Române pentru lucrarea „România în conștiința Europei” (vol. I – 1994). Premiul Fundației „Vasile Netea”. Ordinul „Meritul pentru învățământ” în grad de ofițer. Diplomă de excelență a județului Mureș. Diplomă de excelență a Municipiului Reghin

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE (selectivă)

CĂRȚI

1. Românii în conștiința Europei, vol. I, Ed. Veritas, 1994, 320 pag.
2. Cetatea Târgu-Mureșului, (coautor), Târgu-Mureș, 1968, 46 pag.
3. O pagină de istorie. Biserica de lemn din Târgu-Mureș (coautor), Târgu-Mureș, 1969, 50 pag.
4. Profiluri mureșene, (coautor), vol. I, Târgu-Mureș, 1971, 308 pag.; vol. II, Târgu-Mureș, 1973, 284 pag.
5. George Bariț și contemporanii săi (coautor), vol. II, Ed. Minerva, București, 1975, 434 pag.
6. Independența României. Documente, vol. III (coautor), Ed. Acad. R. S. România, București, 1977, 338 pag.
7. Mureș. Județele patriei, Ed. Sport-Turism (coautor), București, 1980, 297 pag.
8. Epopeea de pe Mureș, (coautor), Târgu-Mureș, 1985, 324 p.
9. Confederalismul pașoptist. Între utopie și realitate, (coautor), Ed. Vestala, București, 2001.*

*Lucrări pregătite pentru publicare Receptarea operei și a personalității lui D. Cantemir în Europa (250 p.);

Ecoul revoluției române de la 1848 în Europa Centrală (350 p.)

VOLUME APĂRUTE SUB COORDONARE (REDACȚIE)

10. Reghinul cultural. Studii și articole, vol. I, Târgu-Mureș, 1982, 83 pag.; vol. II, Târgu-Mureș, 1992, 240 pag.; vol. III, Reghin, 1994, 260 pag; vol. IV, Reghin, 1999, 288 p., vol. V, 2001, 333 p., vol. VI, Reghin, 2002, 250 p, vol.VII, Reghin, 2004, 376 p.
11. Cercetări de științe sociale, vol. II, Târgu-Mureș, 1984, 524 pag.
12. Cercetări de științe sociale, vol. III, Târgu-Mureș, 1987, 505 pag.
13. Interferențe istorice și culturale româno-europene, Târgu-Mureș, 1996, 132 pag.
14. Elie Câmpeanu – omul și faptele sale, Târgu-Mureș, 1999, 186 p.
15. Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gh.Șincai”, vol.I–VIII, 1998–2005.

STUDII ȘI ARTICOLE ȘTIINȚIFICE

16. Din publicistica economică a lui Paul Vasici, în Probleme economice, București, 1996, nr. 7, p. 135-137.

17. Paul Vasici medic progresist, în Cercetări medicale, Ed. Acad. R.S.R., 1968, p. 21-28.

18. Telegraful Român sub redacția dr. Pavel Vasici, în Centenarul revistei Transilvania, Sibiu, 1969, p. 133-138.

19. Din corespondența lui V. Lucaciu cu I. Bianu, în Studia bibliologică, Univ. București, vol. III, 1969, p. 729-745.

20. Un iluminist român în secolul al XIX-lea – Paul Vasici, în Studii, tom. 24, nr. 1, 1971, p. 93-114.

21. Lectori români la Târgu-Mureș înainte de 1848, în Vatra, nr. 3, iunie 1971, p. 17.

22. Societatea pentru fond de teatru pe meleagurile mureșene, în Centenarul Societății pentru crearea unui fond de teatru român, Oradea, 1972, p. 143-149.

23. Aspecte din viața și activitatea lui Vasile Lucaciu, în Studii de istorie, filologie și istoria artei, Ed. Acad. R.S.R., 1972, p. 93-133.

24. Vechi biblioteci românești în județul Mureș, în Revista bibliotecilor, București, XXV, 1972, nr. 8, p. 485-487.

25. Avram Iancu cancelist la Târgu-Mureș, în In memoriam Avram Iancu, Tg. Mureș, 1972, p. 41-55.

26. Documente referitoare la viața și activitatea memorandistului Patriciu Barbu, în Studii și materiale, vol. III-IV, Muzeul Județean Târgu-Mureș, 1972, p. 143-149.

27. Cantemir, personalitatea, ideile și opera în Transilvania, în Vatra, III, nr. 8 din 20 august 1973, p. 15.

28. Koordinaten der Entwicklung der rumanischen Kultur in Siebenbürgen nach der Revolution von 1848, în Deutsch-rumanisches Colloquium, München, 1974, p. 52-59.

29. Adunările generale ale Astrei de la Reghin, în Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Ștefan Pascu, Cluj, 1974, p. 541-549.

30. Paul Vasici și Academia Română. Contribuții documentare, în Vatra, IV, nr. 10 din 20 oct. 1974, p. 6.

31. Vasile Lucaciu și George Bariț sau continuitatea luptei pentru drepturi naționale a românilor transilvăneni, în Studii și comunicări, Satu-Mare, 1975, p. 97-109.

32. Centenarul independenței, în Vatra, VI, nr. 6 din 20 iunie 1976, p. 5; nr. 7 din 20 iulie, p. 5; nr. 8 din 20 august, p. 5; nr. 9 din 20 septembrie, p. 5; nr. 10 din 20 octombrie, p. 5; nr. 11 din 20 noiembrie, p. 5; nr. 12 din 20 decembrie, p. 4; VII, nr. 1 din 20 ianuarie 1977, p. 2-3;

nr. 2 din 20 februarie, p. 2-3; nr. 3 din 20 martie, p. 5; nr. 4 din 20 aprilie, p. 5; nr. 5 din 20 mai, p. 3. 13.

33. Independența în documente, în Vatra, VII, nr. 5 din 20 mai 1977, p. 2-3.

34. Theodor Diamant în mărturii străine, în Vatra, VII, nr. 9 din 20 septembrie 1977, p. 3-15.

35. Paul Vasici și Principatele Române, în Studii și cercetări de științe sociale, Ed. Acad. R.S.R, București, 1977, p. 9-26.

36. Canceliștii români târgumureșeni în revoluția de la 1848, ibidem, p. 27-48.

37. Aspects diplomatiques de la guerre d'indépendance de la Roumanie în Revue Roumaine d'Histoire, t. XVI, nr. 1, 1977, p. 67-86.

38. Războiul pentru independența României – Bibliografie de cercetare (coautor), în Revista arhivelor, LIV, vol. XXXIX, 1977, nr. 1, p. 106-108.

39. Din lupta lui Paul Vasici pentru drepturile românilor bănățeni și transilvăneni, în Banatica, Reșița, vol. 4, 1977, p. 269-283.

40. Legăturile permanente ale ținuturilor mureșene și târnăvene ale Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova în evul mediu în Mitropolia Ardealului, XXIII, nr. 10-12, octombrie-decembrie, 1978, p. 711-726. XIII.

41. Octavian Tăslăuanu și teatrul românesc din Transilvania, în Octavian C. Tăslăuanu. Volum comemorativ, Miercurea Ciuc, 1978, p. 103-113.

42. Prezențe românești în „Magazin für die Literatur des Auslandes”, în Vatra, IX, nr. 7 din 20 iulie 1979, 100/D.

43. Noi mărturii diplomatice privind Unirea Principatelor, în Vatra, X, nr. 2 din 20 februarie 1980, 107/D.

44. Pavel Vasici (1806-1881), în Repere Sibiene, Studii și referate, II, Sibiu, 1980, p. 123-143.

45. Un martir mureșean. Vasile Pop, în Marisia, X, Târgu-Mureș, 1981, p. 229-244 (coautor).

46. Aspecte ale vieții intelectuale din Reghin în epoca modernă, în Reghinul cultural, I, 1982, p. 23-40.

47. Alexander J. Cuza in Exil (1866-1873). Innerer Nachklang und diplomatische Implicationen, în Revue Roumaine d'Histoire, t. XXII, janvier-mars 1983, nr. I, p. 47-58.

48. Noi mărturii și precizări privind biografia și activitatea lui Simeon Manguica, în Banatica, vol. VI, 1981, p. 405-428.

49. Ecoul Memorialului din 1882 în Maramureș, în Marmația, 5-6, Baia-Mare, 1979-1981, p. 248-261.

50. Contribuții la cunoașterea vieții politice și culturale a românilor sighișoreni în epoca modernă (1849-1918), în Marisia, XI-XII, 1981-1982, p. 111-126.

51. Eroul martir Avram Iancu, în Vatra, XII, nr. 3 din 20 martie 1982, p. 3; nr. 4 din 20 aprilie 1982, p. 3; nr. 5 din 20 mai 1982, p. 3; nr. 6 din 20 iunie 1982, p. 5; nr. 7 din 20 iulie 1982, p. 5; nr. 8 din 20 august 1982, p. 3; nr. 10 din 20 octombrie 1982, n. 3; nr. 11 din 30 noiembrie 1982, p. 2; nr. 12 din 20 decembrie 1982, p. 2.

52. Personalitatea și opera lui Samuil Micu în conștiința posterității (până în 1918) în Studia Univ. Babeș-Bolyai, s. Hist. 1983, XXVIII, p. 46-61 (coautor).

53. Canceliștii târgumureșeni în revoluția de la 1848, în Vatra, XIII, nr. 8 din 20 august 1983, Supl. B-D.; nr. 9 din 20 septembrie 1983, Supl. C.-D.; nr. 10 din 20 octombrie 1983, Supl. B.-C.; XIV, nr. 3 din 20 martie 1984, Supl. A.-D.; nr. 4 din 20 aprilie 1984, Supl. A.-D.; nr. 5 din 20 mai 1984, Supl. A.-D.

54. O viață dăruită națiunii - Ioan Mihaly, în Vatra, XIV, nr. 7 din 20 iulie 1984, Supl. A. și D.

55. Contribuții la cunoașterea relațiilor culturale româno-germane în epoca modernă (până la mijlocul sec. al XIX-lea), în Cercetări de științe sociale, II, Tg. Mureș, 1984, p. 267-294.

56. Istoricul Traian Popa, în Vatra, XIV, nr. 9 din 20 septembrie 1984, Supl. A.-B.

57. Mărturii privind ecoul în străinătate al Școlii Ardelene, în Vatra, XV, nr. 2 din 10 februarie 1985, Supl. A.-B.

58. Mărturii diplomatice inedite privind aspirația și lupta pentru independență a poporului român, în Vatra, XV, nr. 4 din 20 aprilie 1985, Supl. A. și C.

59. Ecouri ale Supplexului, în Vatra, XV, nr. 7 din 20 iulie 1985, Supl. A.

60. Transilvania și Războiul de independență, în Vatra, XV, nr. 9 din 20 septembrie 1985, Supl. B și C.

61. Un slujitor al națiunii, târgumureșeanul Anania Trombițaș, în Vatra, XV, nr. 11 din 20 noiembrie 1985, Supl. C.

62. Die Vereinigung der rumänischen Fürstentümer und Preussen, în CISH XVe Congres International des Sciences Historiques du 25 Aout en 1er septembre 1985, III, Actes, Stuttgart 1986, p. 178-179.

63. O autobiografie inedita a cărturarului patriot Dr. Pavel Vasici, în Vatra, XVI, nr. 4 din 20 aprilie 1986, Supl. C.
64. Puterile europene și actul istoric de la 9 mai 1877 (Noi mărturii diplomatice), în Vatra XVI, nr. 6 din iunie 1986, Supl. A. .
65. Vasile L. Pop, președinte al Astrei, în Vatra, XVI, nr. 10 din octombrie 1986, Supl. A.
66. Argumente pentru Marea Unire (A. Ghidiu și J. Jung), în Vatra, XVI, nr. 11 din noiembrie 1986, Supl. A.
67. Unirea Principatelor și Prusia, în Vatra, XVII, nr. 1 din ianuarie 1987, 190/A și C.
68. Mărturii diplomatice bavareze despre atitudinea Puterilor europene față de Unirea Principatelor, în Cercetări de științe sociale, III, Tg. Mureș, 1987, p. 326-368.
69. Ecoul luptei românilor pentru Unirea Principatelor, în Heidelberg Journal în România în istoria universală, II, 1, Iași, 1987, p. 33-45.
70. Mărturii despre compromisul de la Osborne, în Vatra, XVII, nr. 5 din mai 1987, Supl. C.
71. Ioan Buteanu - cancelist la Târgu-Mureș, în Vatra, XVII, nr. 6 din iunie 1987, Supl. A.
72. Mărturii și aprecieri străine despre Războiul de independență, în Vatra, XVII, nr. 7 din iulie 1987, Supl. A, C.
73. Canceliștii târgumureșeni: Gheorghe Anghel și Petru Manu, în Vatra, XVIII, nr. 4 din aprilie 1988, Supl. A.
74. Petru Dobra, în Vatra, XVIII, nr. 5 din mai 1988, Supl. A, D.
75. Petru Cermena, în Vatra, XVIII, nr. 6 din iunie 1988, Supl. A.
76. Von der Aufklärung zur Eloge der Franzosischen Revolution, în La revolution francaise et les Rouinaines, Iași, 1989, p. 321-331.
77. Unirea Principatelor. Mărturii străine, în Vatra, XIX, nr. 1 din ianuarie 1989, Supl. A.
78. 22 de personalități reghinene, în Reghinul cultural, Reghin, 1990, p.107-236.
79. O lucrare necunoscută despre răscoala lui Horea, în Școala Ardeleană, I, nr. 2 din noiembrie 1991, p. 6.
80. Prusia și revoluția română de la 1848, în Marisia, XV-XXII, 1992, p. 236-268.
81. Samuil Poruțiu către Simion Bărnuțiu (Două scrisori inedite din 1848) în Vatra, XVII, nr. 9 din septembrie 1987, Supl. A și C.
82. Scânteia dumnezeiască (martie 1848 la Târgu Mureș), în , Vatra, nr. 9 din septembrie 1992, p. 10, 12 și nr. 10 din octombrie 1992, p. 9, 13.
83. Ecouri ale revoluției române de la 1848 în presa germană, I-IV, în Vatra, XXIII, nr. 3 din martie 1993, p. 10, 12, nr. 6 din iunie 1993, p. 11-12, nr. 7 din iulie 1993, p. 10, 19, nr. 8 din august 1993, p. 10, 16.
84. Un publicist de seamă – Grigore Maior (1859-1901), în Marisia, XXIII-XXIV, 1994, p. 289-344 (coautor).
85. Receptarea „Descrierii Moldovei” a lui Dimitrie Cantemir în lumea germană în De la umanism la iluminism, Târgu-Mureș, 1994, p. 67-78.
86. Receptarea operei istorice a lui A. D. Xenopol în Transilvania și Banat, în A. D. Xenopol. Omul și Opera, Târgu-Mureș, 1995, p. 45-90.
87. Biblioteca lui Ioan Pop Maior, în Pagini din istoria Bibliotecilor reghinene, Reghin, 1995, p. 29-47.
88. Mărturii inedite referitoare la Patriciu Barbu, în Reghinul cultural, III, 1994, p.72-80.
89. Andrei Ghidiu, în Reghinul cultural, III, 1994, p.212-219.
90. Dr. Emilian Popescu, în Reghinul cultural, III, 1994, p.220-225.
91. Publicistul Traian H. Pop (1864-1908) Redactor al Gazetei Transilvaniei, în Marisia, XXV, 1996, p. 211-281 (coautor).
92. Un susținător al Unirii Principatelor - Arnold Ruge, în Interferențe Istorice și Culturale Româno-Europene, Târgu-Mureș, 1996, p. 65-82.
93. Presa din Germania și revoluția română de la 1848, în Memoriile secției de Științe Istorice și Arheologie, S. IV, T. XXIII, 1998, Ed. Acad. Române, București, 2000, p. 93-102.
94. Mărturii privind revoluția de la 1848 a românilor transilvăneni în „Allgemeine Zeitung (Augsburg), în Anuarul Inst. de Cercet. Socio-Umane „Gh. Șincai, I, Târgu-Mureș, 1998, p. 137-161.
95. Receptarea „Istoriei Imperiului Otoman de Dimitrie Cantemir în lumea germană (secolul XVIII – începutul secolului XIX), în Anuarul Inst. de Cercet. Socio-Umane „Gh. Șincai, II, Târgu-Mureș, 1999, p. 42-68.
96. Abonați mureșeni la presa românească în anul 1883, în Reghinul cultural, IV, 1999, p.85-90
97. Adunările generale ale „Astrei” de la Reghin, în Astra reghineană, Reghin, 1999, p.66-99.
98. Presa din Ungaria și Revoluția de la 1848 din Țara Românească, în Revoluția de la 1848 în Europa Centrală. Perspectivă istorică și

istoriografică, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2000, p. 131-145.

99. Protopop Ilie Farago, în vol. Sângeorgiu de Mureș. 150 de ani de la Revoluția din 1848-1849, Ed. Pax Historica, 2000, p. 42-47.

100. La violence et les Roumains aux XIXe et XXe siècles în *Revue romaine d'histoire*, t.XXXIX nr. 1-4, Janv. - Dec., 2000, p.169-187.

101. Activitatea istoriografică a lui Traian Popa, în *Recurs*, Târgu-Mureș, 2001, 35 p.

102. Publicistica istoriografică a lui Aurel Filimon, în vol. Aurel Filimon, Târgu-Mureș, 2001, 15p.

103. Receptarea Imperiului Otoman de Dimitrie Cantemir în Franța, în *Studia Universitatis Petru Maior*, s. Historia, 1, 2001, p.46-66.

104. Activitatea despărțământului Târgu-Mureș al ASTREI (până la 1918), în *Anuarul Arhivelor Mureșene*, Târgu-Mureș, 2002, p. 167-180.

105. Anton Fr. Büsching și Dimitrie Cantemir, în *Studia Universitatis Petru Maior*, s.Historia, 2, Târgu-Mureș, 2002, p.94-120

106. Banca „Mureșana” și Societatea de lectură „Petru Maior”, în *Reghinul cultural*, VI, 2002, p.165-172.

107. Receptarea Istoriei Imperiului Otoman de D. Cantemir la maghiari, în vol. *Teleki-Téka - Emlekönyv*, 2002, p.

108. Domnia lui Alexandru D. Ghica (1834-1842) reflectată în *Allgemeine Zeitung* din Augsburg, în *Anuarul I.C.S.U. „Gh. Șincai”*, V-VI, Târgu-Mureș, 2002-2003, p.221-249.

109. Revoluția de la 1848 din Țara Românească reflectată în ziarul „Die Constitution” din Viena, în *Omagiul acad. Dan Berindei*, București, 2003, p.

110. Noi contribuții privind receptarea Istoriei Imperiului Otoman de Dimitrie Cantemir,

în *Studia Petru Maior*, s. Historia, 2003, p. 97-111.

111. Opțiuni politice ale românilor din Târgu-Mureș și Scaunul Mureș în anii 1860-1867, în *Anuarul Arhivelor Mureșene*, II, 2003, p.148-163.

112. Academicianul dr. Pavel Vasici. Anii de învățătură și de studenție, în *Simpozion*, Gyula (Ungaria), 2003, p.8-21.

113. Aspecte ale receptării operei lui Dimitrie Cantemir la maghiari, (Secolul al XVIII-lea prima jumătate a secolului al XIX-lea), în vol. *Simpozion*, Gyula (Ungaria), 2004, p.49-65.

114. Receptarea personalității și a operei lui Gheorghe Șincai (până la 1918) în *Libraria*, III, Târgu-Mureș, 2004, p. 167-197.

115. Aspecte ale activității politice a românilor reghineni în anii regimului liberal (1860-1867), în *Reghinul cultural*, VII, 2004, p.105-117.

116. Domnia lui Gheorghe Bibescu (1842-1848) reflectată în *Allgemeine Zeitung* din Augsburg, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gh.Șincai”*, VII, 2004, p.101-116

117. Receptarea Istoriei Imperiului Otoman de D.Cantemir în Italia, în *Studia Universitatis Petru Maior*, s. Historia, 2004, p.67-94.

118. Domnia lui Mihail Sturza (1834-1848) reflectată în *Allgemeine Zeitung* din Augsburg, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gh.Șincai”*, VIII, 2005, p.50-70.

119. Studiu introductiv și cronologia biografiei la Traian Popa, *Monografia orașului Târgu-Mureș*, Târgu-Mureș, 2005, p.5-45.

120. 7 articole (voci) în *Enciclopedia istoriografiei românești*, Ed. Univers Enciclopedic, 2005.

● Alte peste 150 de articole și contribuții documentare au fost publicate în periodice locale.

*Fotocronica Simpozionului al XV-lea
organizat de Institutul de Cercetări
al Românilor din Ungaria
(Giula, 26–27 noiembrie 2005)*

Programul sesiunii științifice

Grigore Ploșteanu: Atitudinea guvernului de la Pesta față de revoluția din Țara Românească (iun.–sept. 1848)

Rodica Colta: Doi cărturari arădeni, foști studenți la Budapesta: Ioan și Coriolan Petran

Cornel Sigmirean: Rebreanu student la Academia Militară Ludovica și ofițer la Giula

Depunerea coroanelor de flori la busturile lui Liviu Rebreanu și Moise Nicoară

Ion M. Botoș:
Comunitatea românească
din Transcarpatia

Constantin Mălinaș:
Iconografia
Emanuil Gojdu

Ileana Mureșanu: Dificultăți în
folosirea românei de către vor-
bitorii altei limbi materne sau
oficiale

Ana Borbély: „Așe-i zîsa” –
Expresivitatea limbii române
vorbită în Ungaria

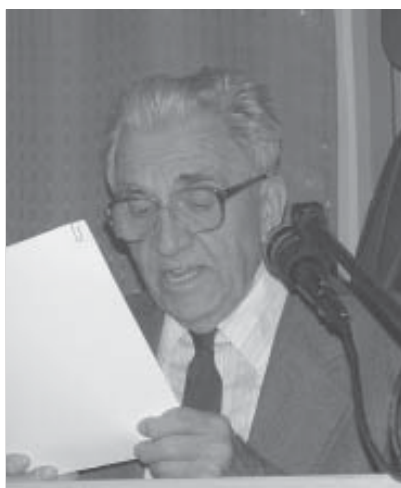
Emilia Martin: Rolul
apotropaic al apei în tradițiile
românești din Ungaria

Traian Trifu Căta: Oare vor
dispare românii din Voivodina
în anul 2050?

Maria Gurzău Czeglédi:
Rolul Institutului de Cercetări
al Românilor din Ungaria în
învățământul minoritar

Gheorghe Santău :
Lucian Boia : Jocul cu trecutul
– Istorie între adevăr și ficțiu-
ne

Alexandru Ardelean:
Despre viața și activitatea lui
Mocsáry Lajos

Maria Berényi: Învățământul
confesional românesc din Un-
garia în secolele XIX–XX

Stella Nikula:
Fenomenul magic în societatea
tradițională

Tiberiu Herdean: Problema
autenticității în viziunea ro-
mancierilor interbelici

Elena Csobai: Comunitatea ro-
mânească din Giula în epoca
interbelică

SUMAR

MARIA BERÉNYI Gheorghe Ioanovici, secretar de stat și colaborator al lui Andrei Șaguna	3
TIBERIU HERDEAN Milan Kundera sau calvarul identității	9
NAGY MÁRTA „Tema Încoronării Maicii Domnului” – aspecte iconografice	15
ARHIM. SILUAN MĂNUILĂ Manifestări jubiliare la șaizeci de ani de la înființarea Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria	19
AUREL BECAN Zilele Cenadului Unguresc la Giula	22
ADRIANA PANTAZI Pictură Munkácsy din colecția Complexului Muzeal Arad în expoziția din Békéscsaba	25
ACTIVITATEA COLABORATORILOR STRĂINI AL INSTITUTULUI DE CERCETĂRI AL ROMÂNILOR DIN UNGARIA Cornel Sigmirean	28
Grigore Ploșteanu	31
FOTOCRONICA SIMPOZIONULUI AL XV-LEA ORGANIZAT DE INSTITUTUL DE CERCETĂRI AL ROMÂNILOR DIN UNGARIA	36

